

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Eyens Stifts Læseforening

1838 — 1908

LIBRARY

FYENS STIFTS LÆSEFORENING

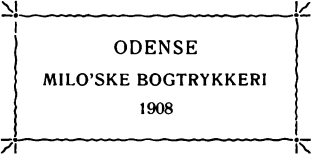
FYENS STIFTS LÆSEFORENING

1838—1908

TILBLIVELSE OG VÆKST
GENNEM TO MENNESKEALDRE

UDGIVET AF FORENINGENS BESTYRELSE

ODENSE
MILO'SKE BOGTRYKKERI
1908

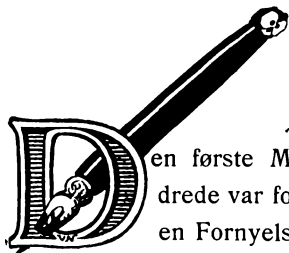
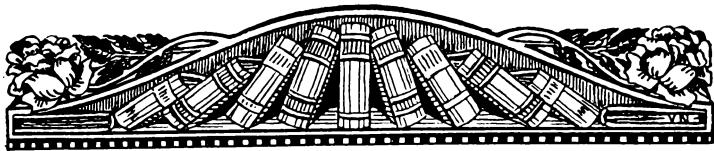
*F*yens Stifts Læseforening har den 30. Januar 1908 bestaaet i 70 Aar. En saa lang Levetid for en Forening af denne Art er et talende Vidnesbyrd om, at den har vundet og formaet at hævde en Plads mellem de Institutioner, som Odense Borgere med Rette er stolte af. Læseforeningen er da ogsaa kendt og omtalt med Anerkendelse rundt om i Landet; dens Have hører til vor Bys smukkeste Seværdigheder, og dens Haandbibliotek, sammen med den videnskabelige Afdeling til Udlaan, taaler Sammenligning med, hvad selv langt større offentlige Biblioteker har at byde paa. Foreningen er efterhaanden utvivlsomt kommet til at spille en ikke ubetydelig Rolle i Byen, hvis Udvikling og Vækst den gennem mere end to Menneskealdrer har fulgt. Den har bidraget sit til at præge Borgernes daglige Liv og er saaledes blevet et nødvendigt Led af Odense Bys Historie i nyere Tid.

Imidlertid er Foreningens Historie hidtil ikke nedskrevet, bortset fra en Oversigt, der 1888 udarbejdedes af afdøde Adjunkt F. W. Johnsen. Bestyrelsen har derfor længe haft sin Opmærksomhed henvendt paa det ønskelige og formaalstjenlige i at lade en historisk Redegørelse for Foreningens Tilblivelse og

Kaar gennem Tiderne udarbejde og har fundet nærværende Tid gunstig herfor. Foreningens Arkiv er i de senere Aar blevet samlet og forøget med ikke faa ældre Ting, som paa forskellig Maade er skaffet til Veje; flere af den nuværende Bestyrelses Medlemmer har i en lang Aarrække været nøje knyttet til Foreningens Liv og Virksomhed, og de økonomiske Forhold for Øjeblikket gør det muligt og forsvarligt at afholde de med et saadant Arbejde forbundne Udgifter.

Bogens Tekst er forfattet af Hr. Arkivassistent, cand. mag. William Norvin, Omslag, Friser og Vignetter er tegnet af Hr. Tegnelærer Valdemar Nielsen, Billederne reproducerede efter Fotografier af Hr. Fotograf G. P. Jacobsen.

I.

Den første Menneskealder af det nittende Aarhundrede var for Danmark en Trængselens, men ogsaa en Fornyelsens Tid. Den ukloge Styrelse, indadtil som udadtil, bragte Landet politisk og økonomisk paa Afgrundens Rand, medens der paa Aandslivets Omraade var et Liv og en Friskhed som aldrig tilforn, og rige Væld af hidtil ukendte og uanede Kilder sprudlede frem.

Den store franske Revolutions mægtige Flodbølge var, omend i svage Dønninger, ogsaa naaet til vore Kyster, havde vakt Kritiken af Enevældens landsfaderlige Styre og Kravet om Del i Afgørelsen af Landets Ve og Vel; et Krav, der langsomt voksede sig stærkt og omsider førte til Indførelsen af de raadgivende Provinsialstænder og Selvstyret i Købstæderne. Ikke blot gjorde denne politiske og sociale Udvikling det til hver Mands Sag at interessere sig for det offentlige Liv, herhjemme saavel som ude i de store Kulturcentre, hvor Bevægelserne havde deres Udspring, og hvorfra man hentede sine Forbilleder, men Trangen til Kundskab og Oplysning blev ogsaa paa anden Vis stedse stærkere.

For den danske Digtetekunst havde Oehlenschläger i Aarhundredets første Aar brudt nye Baner, og den Sans for og Kærlighed til Nordens Oldtid, som hans nordiske Digtning havde vakt til Live, bar ikke blot Frugt i en rig national Poesi, men fik ogsaa i Tidens Løb fast Form i dybtgaaende Interesse for Studiet af Fædrelandets Historie.

Der var da Liv og Bevægelse paa Aandskulturens Omraade og dermed ogsaa Jordbund for videnskabelig Oplysning og Trang til Forstaaelse af, hvad der var oppe i Tiden, og ganske naturligt opstod da, som altid i aandeligt bevægede Tider, den Tanke at slutte sig sammen for ved fælles Hjælp at skaffe sig Midlerne til Belæring og Efterretning om, hvad der gik for sig rundt om i Verden, og for i Udveksling af Anskuelser at søge Klarhed over Dagens Spørgsmaal. Saaledes opstod det bekendte Læseselskab „Athenaeum“ i København, og det var ogsaa den Jordbund, hvorefter Fyens Stifts Læseforening spirede frem i Aaret 1838.

Gik end Hovedstaden i Spidsen for Udviklingen, blev de andre Købstæder dog ikke tilbage, og blandt dem stod Odense først i Rækken. Her havde Interessen for den videnskabelige Oplysning allerede 1813 ført til Grundlæggelsen af et Stiftsbibliotek, og to Aar senere dannedes Fyens Stifts litterære Selskab, hvis Virksomhed gennem to Menneskealdre blev af stor Betydning for Kundskaben om Fædrelandets Historie, langt udover Stiftets Grænser. Men begge disse Institutioners rent videnskabelige Karakter kunde ikke paa fyldestgørende Maade imødekomme Trangen til almindelig Oplysning, der paa den anden Side heller ikke fandt tilstrækkelig Næring ved „Klubben“s og andre Foreningers almindelige Bladhold, og ved Midten af Trediverne fremkom da for første Gang en

Opfordring til Dannelsen af et Læseselskab. Var der end en Kreds af interesserede og villige Deltagere, saa var Vanskelighederne ved Tankens Virkeliggørelse dog alligevel ikke ringe; skulde nemlig en saadan Forening svare til sin Hensigt og faa nogen virkelig Betydning, maatte Medlemsantallet være stort, og Byens hele Indbyggerantal var som bekendt dengang kun ca. 9000; den første Opfordring førte da heller ikke til Maalet, først et Par Aar senere, da den gentoges med større Styrke, blev Foretagendet til Virkelighed.

Det var i November 1837, at denne anden Opfordring udstedtes, underskrevet med Navnene v. Holten, Chr. Jürgensen jr., C. H. Kalkar, Pontoppidan og I. W. Schjerbeck. Det er en ofte udtalt Tanke, hedder det heri, som man nu vil søge udført; man vil danne en Læseforening, der skal holde politiske og andre Blade og Tidsskrifter af almeninteressant Indhold og købe de bedste Frembringelser i den belletristiske Litteratur i det danske, tyske, engelske og franske Sprog, som alt skal fremlægges til Afbenyttelse i et eget Locale, hvor der ogsaa skal være Lejlighed for Medlemmerne til Udveksling af Ideer ved mundtlig Samtale; endelig skulde Foreningen omfatte hele Fyens Stift. Der sluttedes med Opfordring til at indtegne sig hos en af Underskriverne, og da den konstituerende Generalforsamling traadte sammen den 30. Januar 1838, havde der meldt sig 102 indenbys og 32 udenbys Deltagere.

Foreningen blev da dannet og man valgte en Komité til at udarbejde Forslag til Love og en Beregning over Indtægter og Udgifter for det første Aar; de valgte var Overlærer ved Kathedralskolen, Dr. theol. Kalkar, Consul Grut, Toldinspektør, Etatsraad Pontoppidan, Justitsraad Friestedt og Købmand

Schjerbeck, og det var da disse Mænd, der lagde Grunden til Foreningens fremtidige Arbejde. Allerede den 2. Marts holdtes atter en Generalforsamling, hvor Lovene diskuteredes og fik deres endelige Form, og man vedtog et Budget for det første Aar, hvorefter der skulde anvendes 233 Rdlr. til Blade og Tidsskrifter og 75 Rdlr. til æstetiske Skrifter, medens 50 Rdlr. skulde holdes tilbage til uforudsete Udgifter. De vedtagne Love giver et godt Indblik i Grundlæggernes Tanker om Foreningens Formaal og Virksomhed. Indledningen stemmer nøje med den udsendte Opfordring, nævner Anskaffelse af Blade, Tidsskrifter og Bøger og fremhæver ogsaa, at der skal gives Medlemmerne Lejlighed til Udveksling af Ideer ved mundtlig Samtale og derved Tilnærmelse imellem de forskellige Stænder. Det fremgaar klart nok af dette Program, at man først og fremmest vilde have Rammerne vide; ikke blot vort eget offentlige Liv og vor egen Litteratur vilde man søge Kundskab om og Forstaaelse af, man vendte ogsaa Blikket udad, og Adgangen til de Goder, man saaledes vilde forskaffe sig, og Lejligheden til at uddybe Forstaaelsen af, hvad man læste og lærte, skulde ikke være forbeholdt en snæver Kreds; Folk af alle Stænder kunde optages, og man saa endog et særligt Formaal i at bringe de forskellige i nærmere, forstaaende Forbindelse med hinanden, og der er vistnok i første Linie her tænkt paa Udfyldning af den da almindelige, store Kløft imellem Embedsstanden og det almindelige Borgerskab.

Denne Indledning var nu ikke en Fane, der skulde hidlokke Mængden, den angav den ledende Tankegang, som helt igennem præger Lovene i deres ældste Skikkelse; tydeligt giver det sig tilkende, at de er bleven til i en Tid og hos en Slægt, der havde været med i Bevægelsen for den frie

Kommuneforfatning i Købstæderne; den simple Stemmeferhed gør overalt Udslaget, og paa alle Punkter har Generalforsamlingen det afgørende Ord. I Samklang hermed gøres Bestyrelsen meget stor; den bestaar af 16 Repræsentanter, hvis

Funktionstid kun er to Aar, og som ogsaa træffer alle sine Afgørelser ved simpel Stemmeferhed; den vælger selv sine Tillidsmænd, Formand, Viceformand o. s. v. og fører naturligvis den daglige Administration og Tilsynet med Lokaler, Bøger, Blade og andet Inventar, men dens Forhandlingsprotokol skal være tilgængelig for alle Forningens Medlemmer, og Arbejdet og Ansvaret opvejer saaledes rigeligt

Æren og Magten. Nye Medlemmer optages ved Ballotation efter personlig Henvendelse til Bestyrelsen eller ved Anmeldelse af et Medlem, men Afgørelsen er underkastet Generalforsamlingens Dom, og bliver der af to navngivne Medlemmer protesteret mod en Optagelse, foretages ingen Votering før ved den paafølgende Generalforsamling. Kontingentet fastsættes til 6 Rdl. for indenbys og 3 Rdlr. for udenbys Medlemmer. Af særlig Betydning var Ordningen

C. A. H. Kalkar.

af Blådhold og Bogkøb; det lagdes i Hænderne paa en særlig Komité, hvori foruden Formanden og Sekretæren to andre Repræsentanter fik Sæde; den skulde stille Forslag om Blade og Tidsskrifter for Generalforsamlingen, om Bøger for den samlede Bestyrelse og forestaa det daglige Udlaan af Biblioteket.

En Bestyrelse blev valgt og fik straks fuldt op at gøre med at bringe alt i Orden til 1. April, da Virksomheden skulde begynde. Overlærer, Dr. theol. C. A. H. Kalkar blev den første Formand, og Læseforeningen har Grund til at mindes denne Mand med Taknemmelighed, da det i første Række skyldtes hans energiske og dygtige Arbejde, at det hele Værk blev sat i Gang. Udrustet med sjældne Evner kom Kalkar, allerede medens han i sine unge Aar virkede som Lærer ved Kathedralskolen her i Byen, til at indtage en anset Plads blandt danske Bibelforskere og Kirkehistorikere, hvorom hans rige videnskabelige Produktion fra disse Aar, bl. a. i Skolens aarlige Programmer, er Vidnesbyrd, og desuden besad han en betydelig praktisk Dygtighed, der i høj Grad kom de mange Omraader til gode, som han baade her og senere i sin mangeaarige Virksomhed som Præst satte sin Kraft ind paa; i høj Grad udpræget Personlighed som han var, maatte han virke stærkt bestemmende paa sine Omgivelser, men kunde derfor heller ikke undgaa ofte at komme i Konflikt med dem, der ikke vilde følge, hvad han ansaa for det rette, og dette veg han heller ikke som Læseforeningens Formand tilbage for.

Et Billede af Kalkar fra hans Odense-Tid eksisterer næppe; det her gengivne fremstiller ham omtrent en Menneskealder efter, at han havde været med at stifte vor Forening.

Blandt de øvrige, der havde Sæde i den første Bestyrelse,

skal nævnes Viceformanden Pastor Borch, der senere blev Formand, Sekretæren Konsul Grut og Bogkomitéens Medlemmer, Toldinspektør, Etatsraad Pontoppidan og Auditor Lillienskjøld, der alle virkede meget til Sagens Fremme. Mest bekendt af dem alle er maaske Carl Bagger, Digteren og Redaktøren af den Hempelske Avis, men han spillede her ingen Rolle og traadte allerede efter et halvt Aars Forløb ud.

Den første Opgave, der laa for, var at skaffe et passende Lokale, og herom fik man straks et Tilbud, man mente at kunne antage. Det var fra Købmand Andrup, der boede i Regimentskirurg Jacobsens Ejendom i Vestergade Nr. 230, som stod paa den Grund, der nu indtages af Handelsbankens Bygning. Paa omstaaende Billede er det Huset med Karpappen og det høje Tag, som ses for Enden af Graabrødrestræde. Købmand Andrup tilbød her at udleje Foreningen noget af sin Lejlighed i Stueetagen til venstre for Porten, og da man ret hurtigt kom overens om Betingelserne, gik Lejemaalet i Orden. Læseforeningens første Lokale kom da til at bestaa af to Stuer ud til Vestergade; det forreste indrettedes til Konversationsstue og møbleredes med tre smaa Borde og tolv Stole foruden en Knagerække til tyve Hatte, et Stueuhr og et Spejl, den inderste Stue var Læsestue og fik ligeledes et Spejl, tolv Stole og to Borde; desuden fik man en Stue til Gaarden med et stort ovalt Bord og seksten Stole, og et tilstødende Rum i Sidehuset, hvor Biblioteket skulde have Plads. Det var ikke blot Lokalerne med de anførte Møbler, Gardiner og Jalousier, man lejede af Købmand Andrup, han skulde ogsaa sørge for Opvarmning, Belysning og Renholdelse, og desuden holde en „anstændig paaklædt og skrivekyndig Mand“, der skulde tjene Foreningen som Bud

Graabødrestræde med Gaarden Nr. 230 i Vestergade.

og Opsynsmand. For alt dette var Lejen 330 Rdlr. aarlig, dog saaledes, at hvis Foreningen efter det første Aar var tiltaget med 25 eller flere Medlemmer, skulde der gives yderligere 20 Rdlr. Foreningen kunde ikke opsiges før efter tre Aars Forløb, medmindre Ejeren selv vilde disponere over Rummene, eller hans Død eller Salg af Huset medførte Ophevelse af Andrups Lejemaal og dermed ogsaa af Foreningens; denne kunde derimod flytte efter halvandet Aar, og skulde den blive ophævet, var Kontraktens Underskrivere kun forpligtede for et Aars Leje.

Hvor smaa og tarvelige end disse Lokaler har været med deres mere end beskedne Udstyrelse og Møbement, saa var det dog en Begyndelse med ikke ugunstige Vilkaar for Udvikling, og navnlig den fortræffelige Beliggenhed paa Byens Hovedgade gav god Udsigt til rigelig Tilgang.

Der affattedes nu et Regulativ for den daglige Orden, hvorved de i Lovene givne Bestemmelser nærmere udformedes. Lokalet skulde aabnes om Morgenens i Sommerhalvaaret Kl. 8 og i Vinterhalvaaret Kl. 10 og lukkes Kl. 11 om Aftenen; Repræsentanterne skulde efter Tur, hver sin Ugedag, paase Ordenens Overholdelse, at ingen Samtale fandt Sted i Læsestuen, at ingen optog flere Blade eller Bøger ad Gangen, og at intet fjærnedes eller blev ødelagt; for Borttagelse af Bøger eller Blade straffedes vedkommende med en Bøde paa 5 Rdlr. og anden Gang med Eksklusion.

Fastsættelsen af Bladholdet med de stærkt begrænsede Midler, man raadete over, var ikke helt let. Vel var Antallet af danske Dagblade og Tidsskrifter dengang langt ringere end nu, men det var alligevel nødvendigt at gøre et Udvalg, og det ses da ogsaa her, at man var betænkt paa at faa en saa

alsidig Repræsentation som muligt og at udelukke al Partiskhed. Foruden „Dagen“, vel Datidens almindeligst læste Avis, der lagde Hovedvægten paa det meddelende og oplysende Stof, og de konservative Regeringsorganer „Collegialtidende“ og „Berlingske Tidende“, holdt man „Fædrelandet“, der snart blev den national-liberale Oppositions mest indflydelsesrige Blad, og „Kjøbenhavnsposten“, der gik i samme Retning og ikke længe efter ved Redaktørskifte blev mere yderliggaaende; heller ikke Trykkefrihedsselskabets ny Organ „Dansk Folkeblad“ eller de udpræget demokratiske som Claudius Rosenhoffs „Den Frisindede“ savnedes. At Interessen for det slesvigholstenske Spørgsmaal fremkaldte Anskaffelsen af „Dannevirke“ er næsten en Selvfølge, men værd at lægge Mærke til er det, at man ønskede at høre ogsaa, hvad der fra modsat Side førtes i Marken, og dertil valgtes Slesvig-Holstenernes heftigste og mest udbredte Talerør „Itzehoer Wochenblatt“ foruden flere mindre betydende. Desuden holdtes de vigtigste Provinsaviser, nogle norske og svenske og enkelte tyske Blade, og Stiftets Guvernør, Prins Christian Frederik (senere Kong Christian VIII), tilbød at holde et fransk eller engelsk Blad for Foreningen; man valgte det liberale „Journal des débats“, da samtidig Konsul Grut stillede det engelske „The Examiner“ til Raadighed. Ogsaa Tidsskriftholdet var alsidigt og righoldigt, baade af almindelig litterært og politisk og specielt fagligt Indhold, og desuden overlod Kathedralskolen, hvad den holdt af Tidsskrifter, til Fremlæggelse i Foreningen, naar Circulationen blandt Lærerne var endt. Man gjorde ogsaa de første Bestillinger paa Bøger, men noget Bibliotek formaaede man jo ikke straks at tilvejebringe ved egne Kræfter, og det skyldtes en Række Medlemmers varme Interesse, at dette Savn

blev afhjulpen, idet de overdrog Foreningen som foreløbigt Laan eller ligefrem som Gave større eller mindre Bogsamlinger af deres private Ejendom. Størst af disse var Toldkasserer Bourgeois', der talte over 300 Bind, og Kalkars, der ikke var meget mindre, og Eksemplet fulgtes af mange andre; Bourgeois bevarede ogsaa som Bestyrelsesmedlem sin Interesse for Biblioteket, og da han faa Aar efter døde uden at efterlade Slægtninge, viste Foreningen sin Taknemlighed ved at vedligeholde hans Grav. Prinsen tillod at udtage til Laan, hvad man mente at kunne bruge af Haandbiblioteket paa Slottet, og Stiftsbiblioteket gjorde et lignende Tilbud. Opsynet med Bøgerne og Udlaanet besørgedes foreløbigt uden Vederlag en Time daglig af Kateket Cohen, og efter et Aars Forløb oprettedes der en fast Bibliotekarpost med 50 Rdlr. i aarlig Løn. Biblioteket vandt hurtigt Medlemmernes Hjærter, det forøgedes stadig ved ny Gaver og talte ved Udgangen af det første Aar allerede 1519 Bind; det blev saa stærkt benyttet, at den ene Time daglig snart viste sig at være utilstrækkelig; man gjorde da straks Skridtet fuldt ud og lod det være tilgængeligt hele Dagen.

Alt vidner om, at den ny Forening imødekom en almindelig Trang; Tilgangen og Deltagelsen var livlig, og udadtil mødte man megen Vilvilje, som vi allerede har set flere Vidnesbyrd om. Endnu et Par Træk kan nævnes: Postmesteren lod Bladene tilbringe for to Trediedele af de almindelige Bærepenge, og Byens to Redaktører gav Rabat paa de Avertissementer, Foreningen lod indrykke i deres Blade; ja Prins Christian Frederik lod det ikke blive ved de allerede anførte Beviser paa Interesse for Foretagendet, han gæstede personlig Lokalerne, hvor han modtoges med en Velkomsttale af Kal-

kar, og skænkede ved denne Lejlighed Foreningen Thieles Værk om Thorvaldsen, en Gave, der maatte være meget kærkommen, da netop paa det Tidspunkt den store Kunstners Navn var paa alles Læber i Anledning af hans nær forestaaende Tilbagevenden til Fædrelandet. Saa længe Prinsen boede i Odense, ydede han Foreningen sin Støtte, og da han i December 1839 besteg Tronen, sendte Bestyrelsen ham en undersaatlig Lykønskning, hvori det bl. a. hedder: „— Det er en levende Følelse af Taknemmelighed for alt det Skønne og Gode, vor Forening skylder Deres Majestæt, der tilskynder os til allerunderdanigst at frembære trofaste, oprigtige og erkjendtlige Borgeres Lykønskning til, at en Fyrste har bestegt Danmarks Trone, som ved et langt i Videnskabens, Kunstens og Oplysningens Tjeneste helliget Liv, ved en aldrig svigtende Omhu for alle Midler til sand Kulturs Fremme er forberedet og styrket til at erstatte Tabet af en Konge, hvis eneste Maal var at gøre sit Folk lykkeligt.“ — Denne Hilsen, der trods den noget underdanige Stil røber oprigtig Varme, besvaredes af Kongen med en kort Takskrivelse, der her gengives, og hvis Indhold var følgende: „Vi have med Fornøjelse modtaget de Lykønskninger, som Repræsentantskabet for Fyens Stifts Læseforening har udtrykt Os i Anledning af Vor Thronbestigelse, og for hvilke Vi herved bevidne Eder Vor Tak. Vi erindre den Interesse, Vi som Gouverneur over Fyens Stift fandt Os foranlediget til at skjænke Oprettelsen af Læseforeningen, og forblive den med Kongelig Huld og Naade bevaagen. Befalende Eder Gud. Givet osv. — Christian R.“

Bestyrelsen sparede heller ingen Anstrængelser for at tilfredsstille Medlemmerne og derigennem vinde ny Tilgang; der holdtes i Vintermaanederne Foredrag eller Oplæsning i

Hvis jeg med venligst modtager d. Rytterskammer, som
Prosjektkontor for Sjæls Stifts Hospitalling for ud-
lyst De i Ombudning af heder Ejenbesiddelse, og for Jætt.
Hvis jeg med venligst Eder heder Eder.

Hvis ender den Takskrivelse; hvis jeg Opmærksomt venter
Sjæls Stift fandt De foranlediget til at give Lynde
hjælp af Hospitallingen, og forbliver den med Zærlig
Jæll og Hæder betænksom.

Besøgende Eder Opind!

Jæll i heder Rytterskammer Sjælsstavn d. 14de December 1839.

J. J. R.

Y
Eder

Prosjektkontor for Sjæls
Stifts Hospitalling.

Lokalet hver Lørdag Aften af Medlemmerne selv, og man indførte Dam- og Skakspil i Lokalet; det vedtoges endelig at udvide Rammerne yderligere, idet Adgangen til at indtræde i Foreningen imod et modereret Kontingent af 4 Rdlr. aarlig aabnedes for Enker og ugifte Damer, hvis Fædre ikke var bosiddende her i Byen.

Trods de store Udgifter, det naturligvis havde medført at sætte Foreningen i Gang, og Tabet af de mange Smaabeløb, der ved Medlemmernes Restancer, Død eller Bortrejse berøvedes Kassen, var dog Status efter to Aars Forløb, ved Udgangen af 1839, saa god, at der var et Overskud af 130 Rdlr. 7 Skilling, foruden 100 Rdlr., som var skænket Foreningen af Lensgreve Bille-Brahe og indsat i Sparekassen.

Tilblivelsens Vanskeligheder var da lykkeligt og vel gennemgaaede, og der var ydet et godt grundlæggende Arbejde, der syntes at give Løfter om en god Fremtid.

Dog — Læseforeningens Barndomsaar var ikke idel Sol-skin; overraskende hurtigt og stærkt havde Frøkorntet spiret og var skudt i Vejret i den grøderige Foraarsluft, men endnu foer af og til isnende Pust af de sidste Vinterstorme henover Jorden, og den svidende Nattefrost skulde endnu en Tid sætte den unge Plante i Væksten og stille dens Levedygtighed paa en haard Prøve.

De stærke Brydninger i Tiden ved Frederik VI's Død maatte efter Sagens Natur ogsaa spores indenfor Foreningens Mure. Det var netop i disse Aar, at de nationale og politiske Mod-sætninger i det offentlige Liv traadte klart og maalbevidst frem. Den liberale Opposition i Stænderforsamlingerne og ude i Folket organiserede sig for Alvor, og i Hertugdømmerne vaagnede først nu de Danskes nationale Bevidsthed til

klar Forstaaelse af den Fare, der truede dem, og snart traadte ogsaa i Kongeriget dette Spørgsmaal frem i første Række. Der var vel en vis Ro og Beherskelse over det hele i den gamle Konges sidste Dage, men det var kun Stille før Stormen; hans Død og Tronskiftet bliver Signalet til, at Kampen for Alvor tages op, og den maatte først og fremmest komme til at dreje sig om Forfatningen, om Udvidelse og Befæstelse af den Del i Styrelsen, der ved Provinsialstænderne var givet Folket, om Enevældens Liv eller Død. Betydningsfulde og mangeartede var de Spørgsmaal, der delte de kæmpende, vidt forskellige i Kultur og Begavelse de Mænd, der fra alle Lejre mødte frem paa Arenaen, og ikke mindre forskellige de Vaaben, de svang i Kampen; langt fra altid var det saa skinnende blanke Klinger, som de krydsedes af A. S. Ørsted og J. F. Schouw i Stænderforsamlingerne, men ofte faldt drøje og plumpe Kølleslag, der mere tog Sigte paa Personerne end paa de Sager, der var Stridens egentlige Aarsag.

Man havde ved Læseforeningens Grundlæggelse lagt et betydeligt Frisind for Dagen, som ovenfor er omtalt, og ladet de forskellige Anskuelser i lige Grad komme til Orde; karakteristisk for denne Stemning er det ogsaa, at man i Lokalet foruden Prins Christian Frederiks Billede tillige havde ophängt Portrætter af Ørsted og Schouw, skænkede Foreningen af Toldkasserer Bourgeois. Sympatien har vistnok for største Delen været paa den liberale Oppositions Side, men det gør Foreningens første Medlemmer Ære, at de kun sympatiserede med den saglige og ærlige Kamp og fordømte de smudsige Vaaben; det kom tydeligt nok til Orde i Sagen mod Proprietær Hansen paa Kragsbjerg, der vistnok en Tid var faretruende nok for Foreningen, men i sin Udgang dog maatte

være den til Styrkelse. Valgbarheden til Stænderne var ved deres Indførelse gjort afhængig af Grundejendom og med den Tilføjelse, at Præster og Skolelærere trods deres Embedsjord ikke kunde vælges, en Bestemmelse, der i Gejstligheden vakte megen Uvilje og mødte Protest fra forskellig Side, bl. a. fra Fyns Biskop, Dr. Faber, der dels indgav en Ansøgning om, at det maatte anordnes, at Gejstligheden ud af sin Midte valgte nogle Repræsentanter til at tiltræde Stænderne som raadgivende i gejstlige Sager, dels offentlig motiverede dette sit Forslag. De heri udtalte Ønsker deltes af mange, ligesom dette Punkt var optaget i Algreen Ussings store Reformforslag, men det maa indrømmes, at Biskop Fabers Begrundelse var vel egnet til at udæske det almindelige Borgerskab ved den anmassende Tone, han anslog i sine stærkt skruede Udviklinger, der udmundede i Bestemmelsen af Gejstligheden som Samfundets „Sjæl“ og alle øvrige Klasser som „Legemet“, og Kravet om „Sjælens“, Organismens vigtigste Dels, Medbestemmelsesret; men dels fik hans Optræden ingen praktisk Betydning, da Kancelliet beordrede ham til at tage sit Andragende tilbage, dels er det hævet over enhver Tvivl, at hans Bevæggrunde udelukkende var Iver og Interesse for at fremme og styrke den Kirke, blandt hvis Vogtere og Ledere han jo indtog en fremskudt Plads; der var saaledes ikke nogen antagelig Grund til at rette noget Angreb paa ham personlig eller søge at mistænkeliggøre hans Hensigter. Et saadant Angreb fremkom dog fra Proprietær Hansen paa Kragstbjerggaard ved Odense, der som valgt Deputeret var Medlem af Stænderforsamlingen i Roskilde, en Mand, der havde lagt en betydelig Interesse for offentlige Forhold for Dagen, men hvis Kultur var for ringe til at sikre ham imod at gribe fejl baade i Valget af

Kampmidler og i den Fremgangsmaade, han anvendte overfor Modstanderne. Han udsendte her i Odense en lille Pjece, betitlet „Første Part af et Sendebrev til Hr. Biskop Dr. Faber“, med stærk Imødegaaelse af Forslaget om de gejstlige Deputerede og ikke uden at ramme adskillige af de svage Punkter i Fabers Bevisførelse; men den hele Tone var langt udenfor Grænserne for, hvad der i en offentlig Diskussion maa anses for sømmeligt, med perfide Antydninger af noget uhæderligt i Biskoppens Privatliv. Det er let forstaaeligt, at et saadant Angreb maatte vække Harme hos mange og ikke mindst hos en saa ren Karakter som Kalkar, og da han jo ikke var den Mand, der stak noget under Stolen, ønskede han at stemple Hansens Angreb i den offentlige Mening, saa meget mere som Hansen var Medlem af Læseforeningen, der, ny som den var og endnu ikke indgaaet i den almindelige Bevidsthed, let kunde blive opfattet som medskyldig, om der ikke protesteredes; ydermere var Angrebets rene Injurier saaledes forblommede, at de ikke kunde rammes ad retslig Vej. Kalkar fremsatte da paa en Generalforsamling den 21. December 1838 i Forbindelse med Viceformanden, Pastor Borch, Forslag om, „at Læseforeningen i høj Grad misbilliger den Brug af Pressen, som et af dens Medlemmer, nemlig Proprietær Hansen paa Kragssbjerg, har gjort i sit Skrift, betitlet Første Part af et Sendebrev til Biskop Faber.“ Kalkar motiverede udførligt Forslaget; der var her, sagde han, sket et saadant Brud paa al Sømmelighed, en saadan Krænkelser af Privatlivets Helligdom, at der maatte protesteres, og Angrebene var i sig selv af den Art, at de maatte vække enhver retsindig Mands Afsky. Saa meget mere var der Grund til for en Forening af Mænd, der ene knyttedes sammen af Interesse

for Livets højere og vigtigere Formaal, og blandt hvis Op-gaver det var at øve en moralsk Dom, at der nedlægges en kraftig Protest mod det skete. De tilstedeværende Medlemmer sluttede sig til denne Opfattelse ved med stor Majoritet at vedtage Resolutionen, der derefter indrykkedes i Stiftets Aviser, underskrevet med Kalkars og Pastor Borchs Navne. Proprietær Hansen valgte nu den mærkelige Udvej at bringe Sagen for Domstolene; han anlagde ikke mindre end tre Sager, først en mod Kalkar og Borch privat, som Erklæringens Underskrivere, og en mod Læseforeningens samlede Bestyrelse, og da i den første de to Mænd frifandtes, bl. a. fordi det ikke nærmere var paapeget, hvilke Udtryk det var, han fandt fornærmelige, anlagde han en ny Sag mod dem med udtrykkelig Fremhævelse af, hvad han ønskede mortificeret. Byfogdens Dom gav dog i intet af Tilfældene Hansen Ret, men i Sagen mod hele Bestyrelsen siges endog, at den af ham opstillede Paastand, at den vedtagne Resolution var i Strid med Foreningens Love, slet ikke kan gøres til Genstand for retslig Afgørelse, og han dømtes til at betale Sagens Omkostninger. Ikke bedre gik det ham, da han appellerede denne Sag til Overretten, ogsaa den frifandt Læseforeningen og idømte Klageren Sagens Omkostninger. Anderledes blev rigtignok Resultatet af Sagen mod Kalkar og Borch, da den appelleredes; Overrettsdommen gik dem nemlig imod, fandt de skarpeste Vendinger i Resolutionen fornærmelige for Hansen og idømte begge de indklagede en Bøde og stillede dem i et Aar under Censur. Denne Dom staar i en mærkelig Modsætning til de andre og maa have været et haardt Stød for de dømte, men Foreningen havde jo vundet sin Sag, og denne Dom kan sikkert ikke sættes i Forbindelse med Kalkars Nedlæggelse af

Formandshvervet, som fandt Sted allerede i December 1839, efter at Underrettens Frifindelsesdomme var faldne, medens den fældende Overrettsdom først faldt 12. Juli 1841. I den Tid var ogsaa Pastor Borch udtraadt af Bestyrelsen, efter at han fra December 1839 til August 1840 havde været Kalkars Eftermand paa Formandspladsen; hans Afgang skyldtes da heller ikke Dommen, men hans svigtende Helbred. N. Borch var Kateket i Odense fra 1832 til 1842, da han som Kapellan flyttede til Horsens, hvor han faa Aar efter døde. Han var med sin blide og hjertelige Karakter, som han af sin Samtid skildres, i visse Maader en

J. P. K. Sick.

Mod sætning til den faste og udprægede Kalkar, men den Sindets Renhed, der var egen for dem begge, forenede dem i Harmen over Proprietær Hansens Pamflet, og i Dommen over den beholder de, og Læseforeningens øvrige Medlemmer med dem, til evig Tid Ret, trods alle Domstole.

Ved Borchs Afgang valgtes Adjunkt J. P. K. Sick til Formand; han var endnu ikke fyldt 30 Aar og nylig ansat ved Katedralskolen, en frisk og livlig Mand med mange Interesser

og syslende med mangehaande Studier, hvoraf navnlig hans franske Sprogstudier senere skulde gøre ham bekendt, optaget af det offentlige Liv, som ogsaa senere for en Tid tog ham helt fangen, kastede han sig med Iver ind i Foreningens Liv; han kom straks ind i Bestyrelsen og blev, rigtignok denne Gang kun for et halvt Aar, dens Formand. Hans Efterfølger blev Realskolebestyrer H. C. E. Lassen, bekendt som Leder af Realskolen i den gamle Gaard paa Flakhaven. Dette sidste Personskifte fik Betydning, da Foreningen i April 1842 fik sine Lokaler opsagt til den kommende Oktober Flyttedag, idet nu Skolebestyrer Lassen stillede nogle ubenyttede Rum i sin Skolebygning til Raadighed paa meget rimelige Vilkaar.

Den gamle Gaard, der indtil for et halvt Aarhundrede siden laa paa Flakhaven, var et af de ikke faa historiske Monumenter, der er falden som Offer for en Smag, der foretrækker store Brostenssletter, omgivet af snorlige Façadelinier, for ejendommelig gammel Arkitektur, hvis brogede Spil af krydsende og skærende Linier saa ofte kan være af overordentlig malerisk Helhedsvirkning; i gamle tyske Byer kan noget saadant endnu ses mange Steder. Det var i Aaret 1518, at den myndige Bisp Jens Andersen Beldenak opførte denne Gaard til Kancelli for Bispegodsets Forvaltning og gejstligt Domhus, men den bestod da kun af den ene Bygning i to Etager, der laa ud mod Flakhaven; da Kong Christian III, der efter Reformationen erhvervede den for Kronen, havde givet sin Livlæge, Cornelius von der Hamsfort, Bevilling til her at oprette Odenses første Apotek — det tredie i Danmark —, byggedes en Laboratoriebygning, hvis smukke Gavl ses paa omstaaende Billede, der gengives efter et Træsnit fra Tiden umiddelbart inden Gaardens Nedbrydelse. Da dette Laboratorium senere

sammenbyggedes med Hovedbygningen, fik Gaarden derved den ejendommelige trekantede Form, som blev en medvirkende Aarsag til dens Undergang. I hundrede Aar drev Slægten Hamsfort her sit Apotek, men da dette flyttedes bort, skiftede Gaarden ofte Ejere; Stiftstrykkeriet havde i den sit første Lokale, og i Tiden omkring 1800, da Adelen om Vinteren holdt Hof i Odense, var den i Slægterne Trampes og Holstens Besiddelse; tilsidst tjente den saa til Skole, indtil den jævnedes med Jorden.

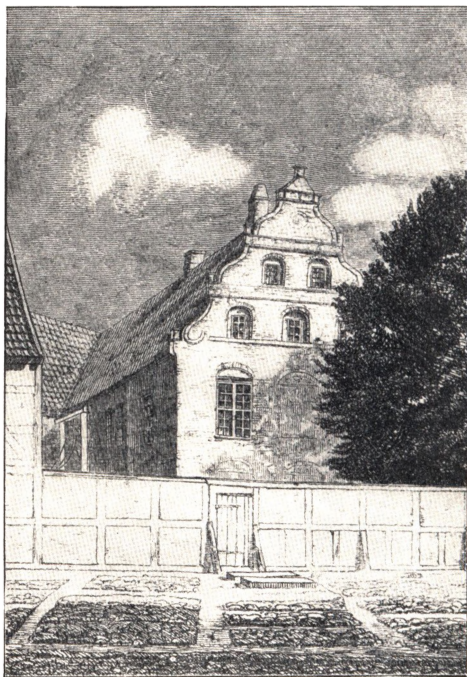
De Lokaler, Læseforeningen her lejede, bestod af et meget stort Læseværelse med Forstue i Stueetagen af Hovedbygningens øst-

lige Ende ud mod Flakhaven, altsaa de Vinduer, der ses længst tilvenstre paa omstaaende Billede; Indgangen var i Strædet, der forbandt Flakhaven og St. Knuds Kirkegaard og adskilte Realskolegaarden fra Borgerskolen, der laa, hvor nu Raadhusets sydlige Ende med den nylig nedlagte Vagtstue og Kæmnerkontoret staar; til venstre for denne Indgang fik Foreningen endvidere to Værelser i Sidefløjen; det ene ud til Strædet og det andet mod Gaardspladsen. Lejen var kun 130 Rdlr. aarlig,

H. C. E. Lassen.

men rigtignok skulde Foreningen her selv møblere, og dette medførte en ikke ubetydelig øjeblikkelig Udgift, da man afsløg et Tilbud om at købe de Møbler, der stod i de gamle Lokaler; de var nemlig saa daarlige, at det ikke kunde betale sig at flytte med dem. — Ogsaa nu traadte dog interesserede Medlemmer hjælpende til; Uhrmager Schmidt opstillede i Konversationsstuen et Taffel-uhr til en Værdi af 20 Specier, som Foreningen maatte laane paa ubestemt Tid, mod at den besørgede Tilsyn og Optrækning, og Købmand Hvalsøe lod to Spejle ophænge i Lokalet, ligeledes som Laan paa ubestemt Tid. Da de ny Lokaler var i Stand, foregik Flytningen i Oktober 1842.

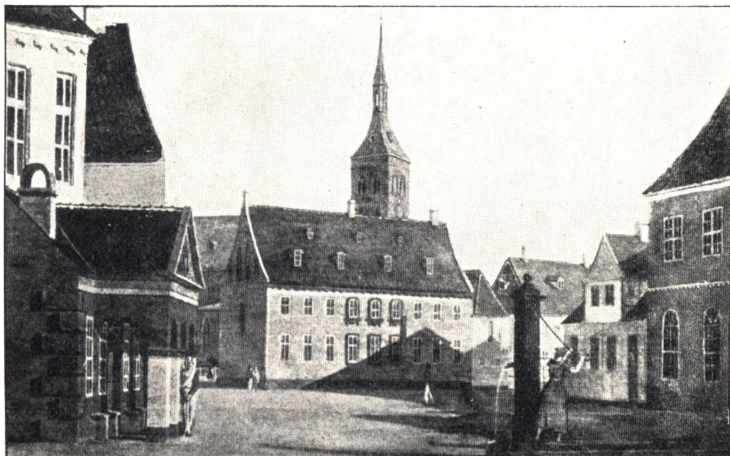

Beldenaks Gaard set fra St. Knuds Kirkegaard.

Der var paa dette Tidspunkt indtraadt en Stilstand i Foreningens Udvikling, som strakte sig over et Par Aar; hine Kampe, der fra Omverdenen vakte Genklang indenfor dens

Lokaler; de var nemlig saa daarlige, at det ikke kunde betale sig at flytte med dem. — Ogsaa nu traadte dog interesserede Medlemmer hjælpende til; Uhrmager Schmidt opstillede i Konversationsstuen et Taffel-uhr til en Værdi af 20 Specier, som Foreningen maatte laane paa ubestemt Tid, mod at den besørgede Tilsyn og Optrækning, og Købmand Hvalsøe lod to Spejle ophænge i Lokalet, ligeledes som Laan paa ubestemt Tid.

Mure, bragte vel Rystelser og kunde maaske af og til være truende nok, men de betød dog Liv og Bevægelse. Nu kom derimod Dødvande og dermed Splid om Smaating. De ledende bærer dog næppe noget væsentligt Ansvar herfor, det var hovedsagelig Medlemmernes egen Utaalmodighed, der frem-

Beldenaks Gaard set fra Flakhaven.

kaldte en hyppig Omskiftten af Bestyrelsesmedlemmer, hvis Antal man reducerede til 11, der, navnlig da derved ogsaa Formandshvervet ofte gik over i nye Hænder, umuliggjorde den Fasthed i Styrelsen, der var nødvendig for at føre det unge Foretagende fremad. I Marts 1843 blev nemlig Realskolebestyrer Lassen afløst af Adjunkt Sick, der atter efter et Aars Forløb i Marts 1844 maatte vige Pladsen for Pastor G. C. Engelsted, der var Hjelpepræst hos Sognepræst Westengaard ved St. Hans Kirke, men allerede i Oktober samme

Aar blev Sognepræst i Spandet ved Haderslev og dermed forlod Byen. Sick overtog da for tredje Gang Formandspladsen, men ogsaa denne Gang kun for kort Tid. De skiftende Bestyrelser gjorde sig mange Anstrængelser; de opfordrede

G. C. Engelsted.

Gang paa Gang Medlemmerne til at yde Bidrag til at vedligeholde Oplæsnings- og Foredrags-Aftenerne, men netop disse gentagne Opfordringer viser jo, at de kun i ringe Grad blev efterkommet; et Forslag om at holde offentlige Assembléer i Lokalet mente man dog at burde afvise som liggende ganske uden for Foreningens Omraade. Tydeligst aabenbarer sig dog den mislige Stilling deri, at

nogle Medlemmer fremsætter Forslag om, at der skulde gives Tilladelse til Kortspil i Lokalet; man vedtog at give Tilladelsen paa Prøve for en kortere Tid, men da denne var til Ende, genindførte Generalforsamlingen Forbudet, til Held for Foreningens Fremtid. Denne Sag er næppe forløbet helt fredeligt, og det spores ogsaa ellers, at der har fundet Rivninger Sted; saaledes udtaler en Generalforsamling paa Bestyrelsens Foranledning sin Misbilligelse af den Tone, et enkelt Medlem

har anslaaet i en Besværing, han har indført i Forslagsprotokollen, og erklærer, at denne Bog overhovedet ikke maa anvendes til Angreb paa Bestyrelsen, hvilket altsaa synes at være bleven almindeligt. En anden mindre Rivning opstod af, at nogle Medlemmer tilbød at skænke Foreningen et Portræt af Orla Lehmann paa Betingelse af, at det ophængtes i Lokalet. Det var i Begyndelsen af Aaret 1842, netop som Lehmann af Højesteret var idømt Fængselsstraf for sin Tale mod Enevælden, og Bølgerne i den Anledning gik meget højt; men da Ophængningen af Billedet ligesom de mange andre Demonstrationer, der rundt om foranstaltedes i den Anledning, jo ikke var af nogen Betydning og muligvis kunde blive til Skade, mente mange, at man burde afslaa Gaven, og denne Anskuelse sejrede ogsaa paa en Generalforsamling, men rigtignok kun med ringe Majoritet.

Af Stilstanden fulgte ogsaa økonomiske Vanskeligheder, som yderligere øgedes ved det ikke ringe Antal af Restancer, som stadig maatte udgaa af Regnskabet, da det trods ihærdige Anstrængelser ikke kunde lykkes at inddrive dem. Først da man i Efteraaret 1844 vedtog nogle skarpe Forholdsregler til Pengenes Inddrivelse, indtraadte der en Bedring i dette Forhold; det blev nemlig bestemt, at hvis et Medlem udgik af Foreningen med Restance eller ekskluderedes paa Grund af Gæld, skulde der, hvis en Maaned hengik uden at han betalte, ske Opslag derom i Lokalet, og det skulde meddeles i Stiftets Aviser, at hvis ikke Restancerne betaltes inden en Maanedes Forløb, vilde Skyldnerens Navn blive offentliggjort. Dette kraftige Middel havde god Virkning og bragte en Del Penge i Kassen, men nogen varig økonomisk Fremgang kunde det jo ikke fremkalde, og den simpleste men tillige betænke-

ligste Udvej til Forbedring af Status, at forhøje Kontingentet, vægrede Generalforsamlingen sig ved at slaa ind paa.

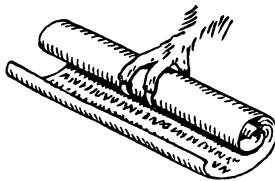
Skulde Læseforeningen reddes fra at henvisne og dø, maatte Ledelsen lægges i en fast og stærk Haand, maatte en Mand gribe Roret, der først og fremmest besad praktisk Indsigt og administrativ Dygtighed. Det havde været Kalkars Styrke, at han raadede over disse Egenskaber foruden sin omfattende Kundskabsfylde, og det tør ikke benægtes, at noget af Grunden til Stilstanden er at søge i de følgende Formænds ensidig boglige Dannelse og ringe Forstaaelse af det praktiske Livs Forhold. Men netop nu, da Fartøjet var i Nød, traadte ogsaa den rette Mand til, greb Rattet med sikker Haand og fandt hurtigt det rette Sejlløb. Denne Mand var Wilhelm Petersen, der allerede i et Par Aar havde været Medlem af Bestyrelsen, da han den 29. Maj 1845 valgtes til Formand. Han var dengang en ganske ung Handelskommis, der hverken ved Kundskaber eller social Stilling besad nogen Position, men hans vidtskuende Blik og klare Forstaaelse af de Udviklingsmuligheder, der forelaa, parret med en sjælden Energi og Udholdenhed, havde henledt Opmærksomheden paa ham, og Tiden skulde tilfulde vise, at han var den rette Mand.

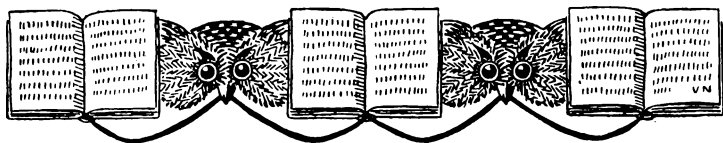
Der blev nu taget fat for Alvor paa Arbejdet for at bringe Fremgang i Foreningen, og det første Maal maatte være at vinde ny Medlemmer. Paa Efteraarsgeneralforsamlingen i Oktober 1845 fremsatte Skolebestyrer Lassen, aabenbart ogsaa med det Formaal at skaffe Tilgang, Forslag om at dele Medlemmerne i to Grupper, saaledes at første Klasse skulde betale som hidtil 6 Rdlr. i aarligt Kontingent mod at have Stemmeret og nyde Forret ved Udlaanet af nyanskaffede Bøger, medens den anden Klasse skulde være uden Stemmeret og kun

betale 4 Rdlr. aarlig. Mod dette uheldige Forslag, der gjorde Brud paa Foreningens Grundprincip at være et Middel til Sammenknytning af Folk fra alle Samfundslag og stille alle lige, satte Bestyrelsen sit Forslag, at nedsætte Kontingentet til 4 Rdlr. fra 1. Januar 1846; dette sidste vedtoges, og Virkningerne viste, at det var den rette Vej, man var gaaet. Den nærmest følgende Tid viser en meget rigelig Tilgang og dermed en forbedret Status, og fra nu af gaar det stadig fremad med sikre Skridt. Der kom nu atter Liv og god Gang i Foredrag og Oplæsninger, Foreningen afholdt Baller og Koncerter og gav endog i April 1846 to Dilettantforestillinger paa Odense Teater, hvorved man ikke blot vakte Interesse og Deltagelse saavel blandt Medlemmerne som udenforstaaende, men ogsaa skaffede Penge i Kassen. Mest betød det dog, at Biblioteket, der i de sidste Aar havde været noget for sømt, nu blev Genstand for den ny Formands særlige Opmærksomhed; en Revision og ny Katalogisering af hele Samlingen blev foretagen, og man erhvervede et Lejebibliotek paa 1499 Bind for 600 Rdlr., som skulde afdrages i seks Aar. En ny Bibliotekar antoges i Foraaret 1847 og lønnedes med 120 Rdlr. aarlig; han skulde desuden være Opsynsmand, passe Aabning og Lukning, Tænding og Slukning og maatte holde Restauration for Medlemmerne.

Men den stærke Udvikling, der var Frugten af disse Anstrængelser, førte snart til, at Rummene i Biskop Beldenaks gamle Gaard blev for trange, og man begyndte at tænke paa at søge ny Bolig. I Begyndelsen af 1846 fik Bestyrelsen Bemyndigelse til ved Køb eller Leje at søge tilvejebragt større og bedre Lokaler, og da Katedralskolen netop den følgende Sommer skulde forlade sit gamle Hus paa Klingenberg og

flytte ind i den nyopførte Gaard i Graabrødrestræde (det nuværende Posthus), henvendte man naturligt nok sin Opmærksomhed paa de Huse, der herved blev ledige, i Særdeleshed Rektorgaarden, som laa Øst for Kirken med Façade ud til Torvet og Have ned til Aær. Der indledes Underhandling, og da en kongelig Resolution af 27. Februar 1846 havde givet Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler Tilladelse til at sælge Gaarden, gik Købet i Orden. Ved Købekontrakt af 19. Marts erhvervede da Læseforeningen den hele Ejendom for 7000 Rdlr., hvoraf 3000 skulde udbetales ved Overdragelsen i April 1847, medens de 4000 skulde blive staaende som 1. Prioritet til 4 pCt. Rente, opsigelig fra Kreditors Side med et halvt og fra Debtors Side med et Aars Varsel. Skatter og Afgifter overtoges fra 1. April 1847 af Foreningen, der ogsaa afholdt Omkostningerne ved Salget. Skødet blev underskrevet den 26. Maj 1847, og ved Flyttedagstide i April tog Læseforeningen sin ny Gaard i Besiddelse.

II.

Magasingaarden var det gamle, men endnu den Gang almindelig kendte Navn paa Læseforeningens ny Gaard. Den Grund, hvorpaa den stod, hører til Odenses mindrigeste Jord; her var i fjærne Tider et af Arnestederne for Landets Kultur. Knud den hellige grundede her, under sit energiske Arbejde for at befæste og sikre den kristne Kirke i Danmark, et af de første Klostre i Landet ved Indførelse af engelske Benediktinermunke; allerede med Ansgar havde Norden vel lært denne Munkeorden at kende, der overalt i Europa, hvor den kom frem, udførte et saa betydningsfuldt Kulturarbejde, ikke blot ved sin Mission og øvrige aandelige Paavirkning, men ogsaa ved den store og opofrende Arbejdsomhed, hvorved den ofte øvede ikke ringe Indflydelse paa Omgivelsernes materielle Udvikling; men det var dog først fra Knud den stores Tid af, da Danmark kom under stærk engelsk Paavirkning, at Kirken ret vandt Fodfæste her i Landet, og da det aandelige Samkvem, selv efter at den politiske Forbindelse var bristet, længe bevarede, blev det ganske naturligt ogsaa fra England, Knud den hellige hidførte Munkene, da han vilde grunde en gejstlig Stiftelse ved St. Albani Kirke i Odense, ligesom

jo ogsaa Kirken var indviet til en af Englands betydeligste Helgener. Dog — netop dette Sted blev jo snart Vidne til den voldsomme Afslutning paa Knuds Kongegerning og dermed Standsning i Udviklingen af hans Værk; først da hans Lig, omstraalet af Helgenglorien, bisattes paa Alteret i den nyrejste af ham selv grundede St. Albani Stenkirke, der afløste den ældre Træbygning, først da kunde Klosterets Fremvækst paany tage Fart og styrkedes nu af Kong Erik Ejegod ved en ny Indkaldelse af engelske Munke. St. Knuds Kloster kom snart til at høre til Landets mest ansete, og da St. Albani Kirke var en af Byens Sognekirker og som saadan uafhængig af Klosteret, tog Brødrene, som tidlig fik et Domkapitels Stilling med Ret til at vælge Stiftets Biskop, snart fat paa at bygge deres egen Kirke, som de indviede til den faldne Kongehelgen. Saaledes kom de to Kirkebygninger til at staa hinanden meget nær og St. Albani Sogns Kirkegaard grænsede umiddelbart op til Klosterets Omraade: men ligesaa lidt som vi er i Stand til at afgøre, hvor denne Grænse har gaaet, ligesaa umuligt er det at bestemme St. Albani Kirkes Plads.

Reformationen ophævede Klostrene og overflødiggjorde mange Kirker; Graabrødrekløstrets Kirke blev Sognekirke for Byens ene Sogn, og St. Albani Kirke, der derved kom til at staa tom, overdroges af Kong Christian III til Magistraten med Tilladelse til at nedbryde den og benytte Pladsen efter For-godtbefindende. Kirken blev da nedbrudt og dens Grund tilligemed Kirkegaarden dels udlagt til Torv, dels bortsolgt til Bebyggelse, og snart efter rejste her foretagsomme Borgere ny Gaarde. Blandt disse var to, som opførtes af den bekendte, virksomme og byggelystne Oluf Bager, den ene tæt op til St. Knuds Kirkes østlige Ende, hvor nu det Benzon'ske Grav-

sted er, den anden øst derfor, hvor Læseforeningens Gaard nu staar; om den sidste har faaet sin ejendommelige Retning, fordi den, som nogle har ment, rejstes netop paa den Plet, der fordm indtoges af Kirken, eller denne laa længere ude paa Torvet, lader sig ikke med Sikkerhed bestemme. Oluf Bagers Bygning paa dette Sted har sikkert staaet til ind i det 18. Aarhundrede, da den ejedes af Raadmand Samuel Grubbe, men da var den ogsaa saa brøstfældig, at den maatte nedbrydes, og Grunden erhvervedes af den bekendte Borgemester Wolrat Holm, efter hvis Død 1766 den bortsolgtes ved Auktion. Køberen var Amtsforvalter over Odense Amt Christian Schouboe Østrup, der lod opføre en stor Bindingsværksgaard til Magasin for det Korn, som han i Embeds Medfør skulde inddrive i sit Amt og opbevare til Militsens Furagering, Uddeling til fattige under Dyrtid osv.; deraf Navnet Magasingaarden. Denne Anvendelse var dog ikke af lang Varighed; allerede 1774 modtog Kronen Gaarden som Afdrag paa en betydelig Gæld, som Amtsforvalter Østrup havde paa-draget sig til Kongens Kasse. Regeringen synes imidlertid ikke at have haft nogen egentlig Brug for Bygningerne, og selv efter at Fattigvæsenet ved Aarhundredets Slutning for 80 Rdlr. i aarlig Afgift havde lejet dem for deri at indrette en Tvangsarbejdsanstalt, stod de ubenyttet hen, da denne Institution ikke traadte i Virksomhed. Først 1802 kom Gaarden paany i Brug, da Katedralskolen paa Grund af den da gennemførte Reform af det lærde Skolevæsen behøvede mere Plads; Rektoren, der i mange Aar havde boet privat i Byen mod Huslejegodtgørelse, skulde nu samtidig have Embedslejlighed, og Magasingaarden erhvervedes til Rektorbolig for 2000 Rdlr., til hvilken Sum dog fornuftigvis maa lægges de

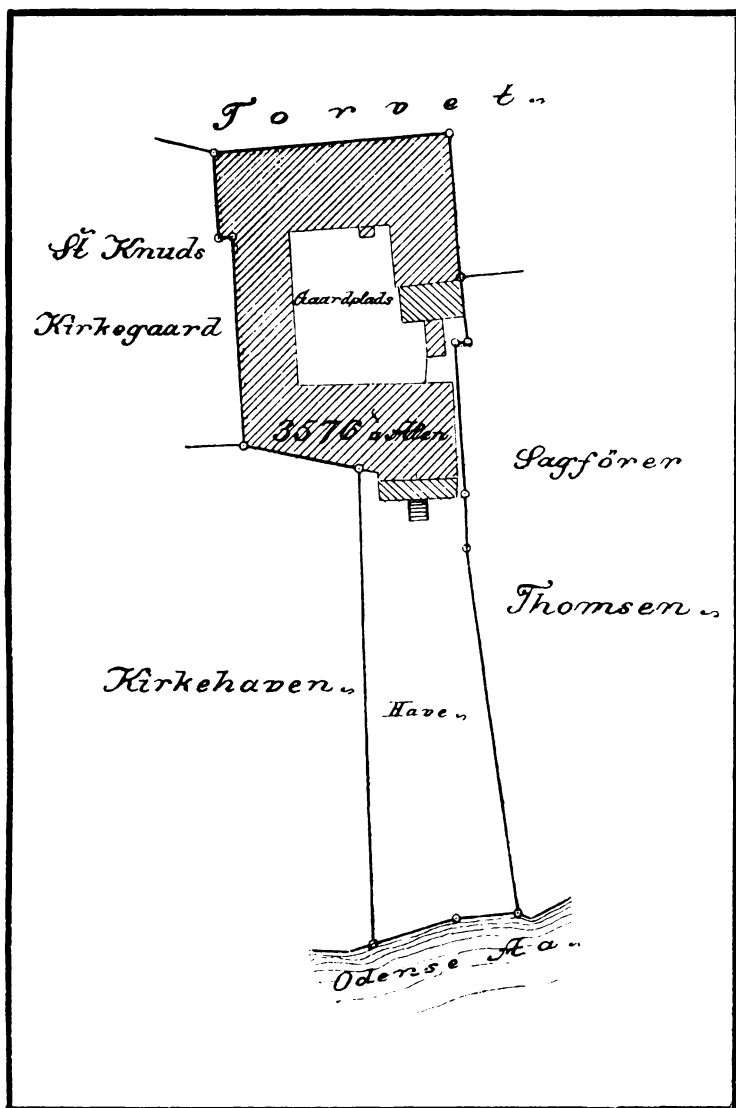
5000 Rdlr., som medgik til en højst fornøden Istandsættelse af de forfaldne Bygninger og til de Nyindretninger, den forandrede Anvendelse krævede. Endnu maa nævnes, at da den ovenfor nævnte Gaard ved Siden af, der laa tæt op til Kirken, i Aaret 1834 ved Kammerherre Jens Benzons Gavebrev

Forhuset set fra Albani Torv.

overgik til Kirken og blev nedbrudt, forarsagede dette Nedrivningsarbejde, at Dele af Rektorgaardens Gavle styrtede ned og paany maatte opmures, hvilket Arbejde medførte en Bekostning af 900 Rdlr. Da der saaledes i den Menneskealder, Gaarden tjente til Rektorbolig, var anvendt ikke ubetydelige Summer paa den, har den været i ganske god Stand, da Læseforeningen overtog den.

Den bestod da af et toetages Forhus, fra hvis østlige Ende der gik et kort Sidehus med Portrum ned til Nabobygningens

Plan over Læseforeningens Ejendom 1847.

Façadelinie, saaledes som Forholdet endnu er og omstaaende Billede viser; fra Forhusets anden Ende strakte sig et Sidehus ligeledes i to Etager mod Syd og forbandt sig med en Bagbygning, hvis Sydende vendte ud mod en Have, der strakte sig ned til Aaen. I Gaarden var der mellem Bagbygningens Østende og Portrummet Stalde, Vognskure, Oplagsrum og lignende. Som det paa den her gengivne Grundtegning ses, var Baghuset betydelig smallere mod Vest og havde her kun Vinduer mod Gaardspladsen, medens dets Ydermur mod Haven var lukket, da den tillige var Grænse mod Nabogrunden. Denne, der paa Planen er begrænset ved sorte Streger, var tidligere Have til den nedbrudte Gaard og tilhørte altsaa nu St. Knuds Kirke, medens der til Rektorgaarden kun havde hørt den smalle Strimmel udfor Bagbygningens østlige Halvdel, hvor der var Vinduer i begge Etager og forneden en Veranda med Trappe ud til Haven. Et højt Plankeværk dannede Skellet imellem de to Haver. Den lille Strimmel Have er aabenbart meget hurtigt bleven Medlemmernes Yndlingsopholdssted; man anskaffede en Baad til Roture i Aaen og 1849 begyndte man i Sommermaanederne at lade musicere i Haven en Aften om Ugen, og den Omstændighed, at denne Musik gennem mange Aar i alt væsentligt betaltes ved frivillige Bidrag fra Medlemmerne, viser, hvor kær og uundværlig den snart blev.

Men Pladsen var jo lovlig lille, og den store Have derinde bag Plankeværket, som var aflaaet og hvortil kun nogle faa af Kirkeinspektionen særligt begunstigede havde Adgang, maatte snart begynde at friste; 1849 lykkedes det da Foreningen efter Forhandling og Ansøgning til Stiftsøvrigheden at opnaa Tilladelse til frit at afbenytte Kirkehaven indtil videre. Planke-

værket maatte naturligvis rives ned, men da Skellet ikke helt maatte udslettes, skulde der i Stedet med visse Mellemlum anbringes nogle Grænsesstenene, hvoraf de ved Enderne skulde forsynes med Plader med Inskription „St. Knuds Kirkehaage“. Haven strakte sig saa helt over til Kirken, hvis Gavl skulde fraskilles ved et lavt Gitter, og endvidere skulde der herfra og over til Hjørnet af Foreningens Bagbygning mellem Haven og det Benzon'ske Gravsted opføres et tre Alen højt Stakit, hvori der skulde anbringes en Indkørselsport til Brug under Reparationsarbejder paa Kirken, og Kirkeværgen skulde have Nøgle dertil. Kirkeinspektionen forbeholdt sig med et Fjerdingaars Opsigelse at kunne tage Haven tilbage, og Foreningen skulde i saa Tilfælde være forpligtet til at genopføre Hegnet i dets tidligere Skikkelse; endvidere bestemtes, at der ikke maatte holdes støjende Forlystelser i Haven, og at de Folk, der hidtil havde haft Nøgle til Kirkehaven, vedblivende skulde have Adgang og Ret til at passere gennem Foreningens Gaard, selv om de ikke var Medlemmer.

Den saaledes erhvervede Udvidelse af Foreningens Have var af stor Værdi og udgjorde en yderligere Tiltrækning; at denne virkede ud over Medlemmernes Kreds ses blandt andet deraf, at man i Aviserne maatte indrykke Forbud imod, at uvedkommende skaffede sig Adgang. Der affattedes et Regulative for Haven med nærmere Forholdsregler til Ordenens Overholdelse, hvoriblandt den Bestemmelse, at Børn ikke uden Ledsagelse maatte opholde sig der, en nødvendig Indskrænkning, hvis ikke Haven skulde forvandles til en Tumbleplads for Byens Ungdom.

Erhvervelsen af Gaarden var sket paa meget gode og rimelige Vilkaar, da Direktionen for Universitetet og de lærde

Den gamle Bagbygning set fra Haven.

Skoler lod de 4000 Rdlr. blive staaende som første Prioritet; alligevel skulde der jo tilvejebringes en ikke ubetydelig Sum, dels til Udbetaling af de øvrige 3000 Rdlr. og til Udredelse af Omkostningerne ved Købet, dels til de Forandringer, det viste sig nødvendigt at foretage i Bygningens Indre. Midlertidigt optoges forskellige mindre Laan, og det maa her nævnes, at Formanden villigt aabnede sin egen Kasse, ligesom ogsaa Provisor Rieffesthal, der var og allerede i flere Aar havde været Medlem af Bestyrelsen, Gang paa Gang ydede sin Støtte; men da disse foreløbige Laan skulde tilbagebetales, og man havde faaet Overblik over, hvad der i det hele krævedes, blev Sagen endeligt ordnet. Der optoges da en anden Prioritet paa 1000 Rdlr. hos en Gaardejer Hans Poulsen i Snapind, medens en tredje Prioritet paa 2000 Rdlr. anbragtes af Rieffesthal; desuden dannedes en fjerde Prioritet, oprindeligt paa 1500 Rdlr., ved Udbydelse af Aktier paa 25 Rdlr. til Medlemmerne. Formanden gjorde Begyndelsen ved at købe de fire første, og da Salget gik rask fra Haanden, fandt de snart Afsætning, endda flere end først paatænkt; hvert Aar blev efter Lodtrækning nogle udbetalt, indtil i 1862 de sidste skaffedes ud af Verden.

Læseforeningen havde saaledes paadraget sig en ikke ringe Gæld at forrente og afbetale, men samtidig var den jo ogsaa kommen i Besiddelse af et Aktiv, hvis Værdi, som Følge af den almindelige Grundstigning, i Tidens Løb maatte øges, og der var derfor de bedste Udsigter til, at den økonomiske Tilstand Aar for Aar vilde blive bedre, hvortil jo ogsaa den stadige Tilgang, der var en naturlig Følge af de større og bedre Lokaler, maatte bidrage. I de første Aar efter Flytningen søgte man ogsaa som tidligere at forbedre Kassens

Tilstand ved Afholdelse af Fester, Baller, Maskerader og Dilettantforestillinger, men dette faldt senere bort, og man samlede i stigende Grad Opmærksomheden om Ejendommen og det Udbytte, den kunde bringe. Største Delen af Rummene blev naturligvis indrettet til at bortlejes, saaledes Sidehuset og øverste Etage i Forhuset og i den østlige Ende af Baghuset, hvor der indrettedes Beboelseslejligheder; den anden Ende af Baghuset optoges af Telegrafstationen, der i en lang Aarrække havde sit Lokale her. Kælderen i Side- og Forhuset udlejedes til Butikslokaler, hvoraf en Del overtoges af en Restauratør, der samtidig i sin Kontrakt forpligtede sig til at overtage Restaurationen i Foreningens Lokaler og tillige sørge for disses Renholdelse. Foreningen forbeholdt sig kun Forhusets Stueetage, hvor der indrettedes Bibliotekslokale og Læse- og Konversationsstuer, og en Havestue i Baghusets østlige Ende med Veranda og Nædgang til Haven. Saaledes forblev Indretningen, indtil den stadige Tilgang medførte, at der i 1856 maatte tages et Fag af Konversationsstuen ind til Biblioteket, og Resten i 1863 maatte lægges til Læsestuen, saaledes at nu al Samtale henvistes til Havestuen. Men disse Udvidelser medførte dog kun en øjeblikkelig Forbedring og afhjalp kun Manglerne en Tid; endelig 1868 maatte man skride til en mere omfattende Forandring. Da indtoges hele første Sal i Forhuset til Foreningens Brug, og der indrettedes her Læse- og Konversationsstuer, medens en Del af underste Etage overlodes til Biblioteket, der ogsaa derved fik en højst fornøden Udvidelse af sit Rum, og Resten udlejedes.

Denne Forandring medførte imidlertid ikke ringe Bekostning, og da man desuden gjerne vilde udbetale de to Prioriteter, der indestod i Ejendommen, og have en større og bil-

ligere i Stedet, anbragt af et større Pengeinstitut, blev der i Fyens Stifts Kreditforening optaget et Laan paa 8000 Rdlr. som anden Prioritet, og heraf udbetaltes saa anden Prioritet paa 1000 og tredie Prioritet paa 2000 Rdlr., foruden nogle mindre Behæftelser, man i Tidens Løb havde paadraget sig. Denne ny betydelig større Prioritet viser den hele Ejendoms Værdistigning, som ogsaa øgedes ved, at Lejeafgifterne af de udlejede Rum lidt efter lidt blev sat op; saaledes ogsaa for Telegrafstationens Vedkommende, hvis Lokaler bedredes meget betydeligt ved, at Bestyrelsen af St. Knuds Kirkeinspektion erhvervede Tilladelse til at indsætte Døre og Vinduer ud til Haven, hvortil man jo, da den omgivende Grund var Kirkens, ikke havde nogen Ret, og som Kirkens Inspektion ogsaa forbeholdt sig at kunne forlange fjernede, om den en Gang maatte ønske det. Endvidere forbedredes Ejendommen 1852 ved Indlægning af Vand og Gas og 1873 ved Nedlægning af Kloakledninger i Gaarden. Endelig skal endnu nævnes en Forøgelse, Foreningen fik 1850, da Kongen skænkede den et Badehus, han havde ejet og benyttet i de Aar, han som Guvernør over Fyens Stift boede paa Slottet i Odense.

I en lang Aarrække gled Foreningens daglige Liv stille og roligt hen; flere og flere søgte til dens stedse bedre forsynede Læsestuer og for hvert Aar mere og mere righoldige Bibliotek, og den hele Virksomhed antog stedse større og fastere Former. Styrelsen gør Indtryk af stedse at have været meget liberal og hensynsfuld; man tillod de Medlemmer, der udtraadte paa Grund af Tjeneste i Trearskrigen og senere i den anden slesvigske Krig, efter deres Hjemkomst at indtræde paany uden Formaliteter, og de saarede, der henlaa paa Lasaretterne, tilsendte man Bøger af Foreningens Bibliotek.

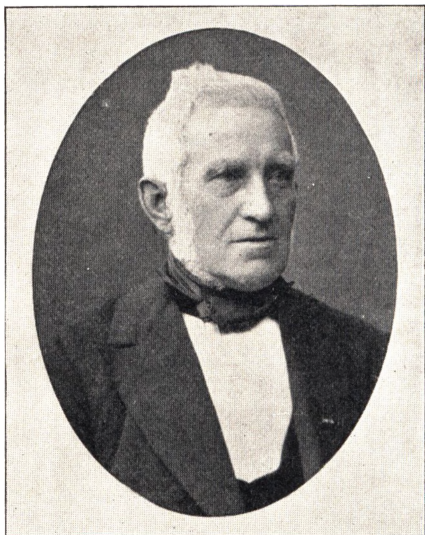
De almindelige Foreningsulemper undgik man naturligvis ikke; der var hvert Aar Medlemmer, der undlod at betale deres Kontingent og ved Restancer paadrog Kassen Tab og sig selv Eksklusion, da man ikke mere anvendte de gamle strænge Regler med Navnenes Offentliggørelse. Ogsaa lyder stadig den gamle men altid tilbagevendende Klage over Tyveri af Bøgerne, der fremlagdes i Læsestuen, og Ondet antog flere Gange et saadant Omfang, at Bestyrelsen mente midlertidig at maatte undlade Fremlæggelsen og lade Bøgerne indgaa i Biblioteket straks efter Anskaffelsen, men denne upraktiske Foranstaltning maatte jo snart atter bortfalde. Biblioteket med dets stadig voksende Omfang og dermed stigende Righoldighed var og blev en af de væsentligste Sider ved den hele Virksomhed, og det maatte derfor være magtpaaliggende at faa det forsvarligt passet. Straks efter Indflytningen i den ny Gaard havde Bestyrelsen skilt sig af med den gamle Bibliotekar, der kun lidet passede til Gerningen og endog efterlod sig Misligheder i sine Regnskaber, og en ny var antaget, en Bedemand Jensen, der lønnedes med 200 Rdlr. aarlig og fra 1. Januar 1852 med 300; han varetog Bestillingen, til han i September 1857 blev Graver ved St. Knuds Kirke og afløstes af forhenværende Købmand M. J. Madsen. Med denne Mand og hans Udførelse af Arbejdet var Bestyrelsen stadig meget tilfreds, og Biblioteket kom efterhaanden ved hans udprægede Ordenssans og utrættelige Arbejdsiver i god og forsvarlig Stand; hans Løn steg da ogsaa efterhaanden, til den 1877 naaede til 1200 Kr., han var senere hen tillige Foreningens Regnskabsfører, foretog ogsaa den jævnlig nødvendige Revision af Bibliotekskataloget, som forskaffede ham en Del Biindtægt, og modtog desuden hyppigt Gratialer for sær-

lige Arbejder eller ligefrem som Dyrtdstillæg. Allerede 1850 havde man begyndt at benytte Drengene til Medhjælp i Biblioteket, hvilket dog 1881 faldt væk for en Tid, da der antoges en anden Bibliotekar, der lønnedes med 60 Kr. om Maa-neden.

For Omverdenen kom da Læseforeningen efterhaanden ogsaa til at staa som en Institution af Betydning, et af Samlingspunkterne for Byens Liv. Ved de store Fællesmøder for Stiftet eller Landet, der den Gang som nu jævnlig holdtes i Odense, ønskede man gjerne, at Deltagerne fik Adgang til Foreningens Lokaler og navnlig dens Have, og Bestyrelsen gav altid beredvillig Tilladelsen, saaledes ved den niende Landmandsforsamling 1863, ved Lærermødet 1852 og Industrimødet 1858, ligesom ogsaa Patriotisk Selskab i 1870 her fejrede sin Jubilæumsfest. I Sommeren 1872 arrangerede Bestyrelsen en Foreningstur til København for at aflægge Besøg paa den store Industriudstilling.

Den hele Ledelse var i Aarenes Løb ganske gaaet over til Bestyrelsen; Bestemmelsen af, hvilke Blade og Tidsskrifter, der skulde holdes, var allerede 1852 lagt i Bestyrelsens Hænder, medens det tidligere skulde afgøres af Generalforsamlingen. Men selve Generalforsamlingen havde ikke mere saa stort at sige; medens det hele Antal af indenbys Medlemmer henimod 1880 var naaet op over 1000, deltog sjældent mere end 20 à 30 i Generalforsamlingen og de der stedfundne Bestyrelsesvalg, og disse var da ogsaa overmaade konstante. Det var i det hele meget faa og lidet betydende Personskifter, der skete, og særlig karakteristisk er det, at den samme Mand i mere end en Menneskealder var Foreningens Formand.

Som ovenfor er fortalt var Wilhelm Petersen som ung Handelskommis i 1845 bleven valgt til Formand og havde Hovedfortjenesten af den store Fremgang. Som en af Odense Bys betydeligste Købmænd, som mangeaarig Formand for Borgerrepræsentationen, som

Wilhelm Petersen.

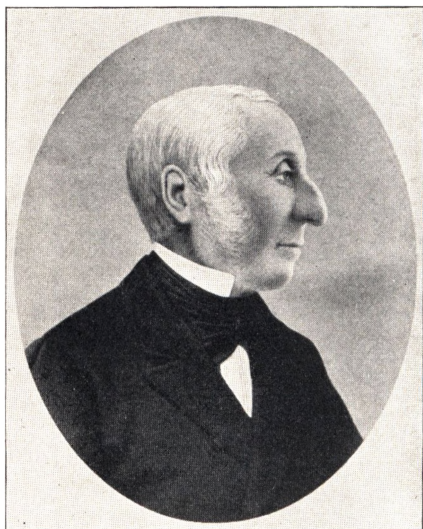
Foregangsmand paa alle kommunale Omraader og endelig som aktiv Deltager i det politiske Liv har denne Mand erhvervet sig en saadan Plads i vor Bys og vort Lands Historie, og gjort sit Navn saa almenkendt, at her ikke skal forsøges paa at give nogen Karakteristik af ham eller hans Livs Gerning; her skal det blot siges, at han i de mange Aar, han var Læseforeningens le-

dende Aand, førte Styret med sikker Takt og med klart Blik for Institutionens Bedste, og ham mere end nogen anden tilkommer Æren for, at Foreningen nu er, hvad den er.

En anden Mand er der, hvis Navn ogsaa er uløseligt knyttet til Læseforeningens Historie; det er Provisor P. Rieffesthal. 1843 var han bleven Medlem af Bestyrelsen og tog sig straks med levende Interesse af alle de Sager, han fik med at gøre; han forestod Revisionen af Biblioteket ved Flytningen, et sik-

kert overordentlig besværligt Arbejde, han var Kasserer og senere tillige Sekretær, og fra 1862 vedtog da hans Kolleger i Bestyrelsen at tillægge ham et mindre Honorar for alt hans Arbejde; fra 1868 beboede han to Værelser over Porten i Foreningens Gaard, som overlodes ham gratis, for at han altid kunde være ved Lokalerne. Han havde længst opgivet sin Provisorstilling og levede af Renterne af sin lille Formue, suppleret med det, han oppebar af Foreningens Kasse, og han helligede da al sin Tid til dens Tjeneste. Hans Samtidige tillægger ham Æren for den gode Orden og Tone, der kom til at raade i Foreningens Lokaler, da han ved sin stilfærdige Færd øvede betydelig Indflydelse og forstod at faa selv genstridige til at føje sig efter de Bestemmelser, der gjaldt, og hvis Overholdelse var en nødvendig Betingelse for, at Medlemmerne kunde befinde sig godt i Foreningen. Som en Husmoder gik Rieffesthal om og ordnede med mild Haand alt paa det bedste; men helst syslede han dog i Haven, hvis Anlæg og Vedligeholdelse han forestod, og som under hans Ledelse kom til at høre til Byens smukkeste, hvis Blomsterflor vandt almindelig Beundring. Rieffesthal døde 1. April 1875 og taknemmelige Venner lod hans Billede ophænge i Foreningens Lokale. Ved Rieffesthals Død gik Omsorgen for Haven over til Johannes Waidtløv, der ligeledes i mange Aar havde Sæde i Bestyrelsen og ved sin daglige Nærværelse i Lokalerne gjorde et stort Arbejde for Foreningen; af de mange andre, hvis Deltagelse i Virksomheden fortjener at mindes af Eftertiden, skal her blot nævnes nogle enkelte som Købmand Hvalsøe, Brygger Brummer, Tømrermester R. Petersen, Guldsmed Clausen og Kunstdrejer Assam, der alle som mangeaarige Bestyrelsesmedlemmer trak deres Del af Læset.

I sine sidste Leveaar havde Rieffesthal haft den Glæde at se sin kære Have meget betydelig udvidet, idet Foreningen købte et Stykke af den Holm, der strækker sig mellem Aaens to Løb fra Slusen hen forbi St. Knuds Kirke. Denne Holm

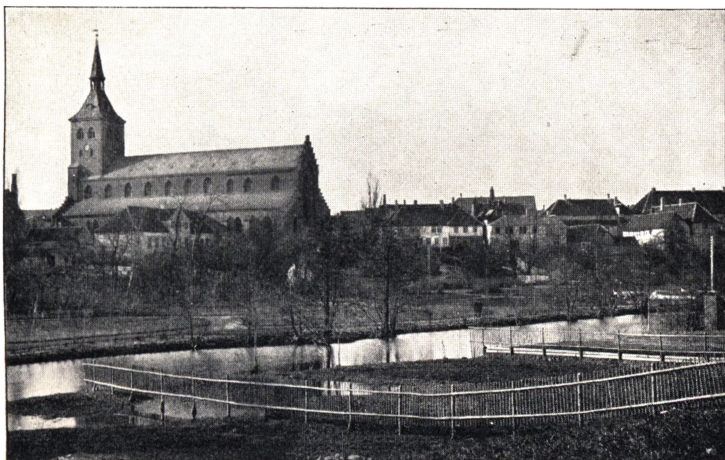
P. Rieffesthal.

har en Gang i længst forsvundne Tider, da Aaens Løb havde andre Lejer end nu om Dage, været to Holme, hvoraf den vestlige, der laa lige ud for St. Knuds Kloster, tilhørte dette, medens den østlige hørte under Bispestolen og laa over for Bispegaarden, der den Gang stod paa det nuværende Frøkenklosters Plads; „Bispeholmen“ blev i Folkemunde til „Beseholmen“, og da Aaens forandrede Leje i Tidens

Løb lod de to Holme blive til en, blev dette Navn den almindelige Betegnelse for hele Øen, der kom i Klosters Eje og derfra fulgte Munke Mølle, da denne gik over paa private Hænder.

Møllen havde nu ikke nogen synderlig Anvendelse for dette Engdrag, og Ejerne stillede sig derfor meget imødekommende, da Læseforeningens Bestyrelse i 1872 henvendte sig til dem for at erhverve en Del af det. Den 18. December 1872 fik

Foreningen Skøde paa en Parcel paa ca. 18,000 Kvadratalen af Holmens østlige Del lige overfor den gamle Have; Betalingen var 3500 Rdlr., og for at udrede denne Sum maatte man optage et nyt Laan, og Fyens Stifts Sparekasse anbragte da 5000 Rdlr. som tredie Prioritet i Foreningens Gaard. En

Haven paa Øen set fra Kronprinsensgade (1877).

Bro blev lagt over Aaen og det nyerhvervede Stykke Jord anlagt som Have, og Medlemmernes Kærlighed til den gamle Have overførtes nu ogsaa paa den ny. Baade Købet og Anlægget havde imidlertid kostet mange Penge, og man søgte derfor at bøde derpaa ved til Fordel for Haven at afholde en Høstfest i Eftersommeren 1874; Udbyttet, der beløb sig til omtrent 1400 Rdlr., var saa godt og Festen i det hele saa vellykket, at man besluttede at indkøbe endnu et Stykke af Holmen. 1875 (Skøde først udstedt den 26. September 1877)

overtog da Foreningen en ny Parcel af Munke Mølles Eng i Fortsættelse af den tidligere købte; dens Areal var ca. 10,000 Kvadratalen og Prisen 1500 Rdlr., et Beløb, der omtrent dækkedes ved Overskudet af en ny Høstfest, der afholdtes i August 1876. Det hele Stykke paa Holmen blev nu anlagt i Sammenhæng, og den Forøgelse, Foreningens Have herved havde faaet, var af stor Betydning for Tilgangen; men den store Have krævede ogsaa megen Pasning, stadigt Arbejde og betydelige Bekostninger, saa at der fra 1. Januar 1879 maatte antages en særlig Havemand. Der indrettedes nu Kroketplæner, hvis Overskud tilfaldt Haven, byggedes Lysthuse og en Anløbsbro for Baadene i Aaen, og der forsømtes i det hele intet, der kunde virke til, at Haven vedblev at være et behageligt og yndet Opholdssted for Medlemmerne, ligesom ogsaa Musikafteenerne stadig bibeholdtes, forøvrigt endnu for største Delen betalte ved frivillige Bidrag.

Foreningen havde da gennem Aarene vokset sig stor og stærk; det brede Grundlag, hvorpaa den var dannet, havde vist sig at være det rette, og den lille Stigning, der var sket i Kontingentet, da det ved Møntforandringen sattes fra 4 Rdlr. til 9 Kroner, havde ikke fremkaldt nogen Standsning; den 1. Januar 1881 var Medlemsantallet naaet til 1160 indenbys og 280 udenbys. Men som Tiderne gaar, og Slægterne skifter, bliver ogsaa Kravene andre, de gamle Formers Indhold bliver langsomt og umærkeligt et andet, og den Tid kommer, da ogsaa Formerne maa ændres.

Det kan da heller ikke undre, at mangt og meget i de Love, Foreningen ved sin Dannelse havde vedtaget, nu ikke længere rigtig passede, da Forholdene havde forandret sig saa stærkt, og ihvorvel adskillige enkelte Paragrafer i Tidens

Løb var bleven ændrede, var Hovedmassen af Bestemmelserne dog bibeholdt i deres oprindelige Form, og en Revision kunde derfor nok være fornøden. Da der nu paa Generalforsamlingen i Marts 1882 havde udviklet sig nogen Debat om Fortolkningen af forskellige Bestemmelser i Lovene, blev det paa det følgende Bestyrelsesmøde af Prokurator, Kancelliraad Borch foreslaaet at nedsætte et Udvalg til Revision af Lovene; Borch, der netop paa den nævnte Generalforsamling sammen med to andre var kommen ind i Bestyrelsen ved et Valg, hvor der for første Gang var trykte Valglistes, kom nu selv til at sidde i Udvalget sammen med Formanden, Etatsraad Wilhelm Petersen, og Adjunkt F. W. Johnsen, der fra 1875 sad i Bestyrelsen og nu som Viceformand fik stedse større Del i Ledelsen. Borch udarbejdede nu Forslag til Love, som han allerede efter en Maanedes Forløb sendte til de to andre Udvalgsmedlemmer, men først det følgende Efteraar kom det til Forhandling i Bestyrelsen, og den 7. December blev det forelagt for en ekstraordinær Generalforsamling, der vedtog det med forskellige Ændringer efter en længere Debat. Den tidligere paafaldende Mangel paa Deltagelse i Generalforsamlingerne var nu afløst af en levende Interesse hos en meget stor Del af Medlemmerne.

De ny Love var som Helhed en Tilpasning og Supplering af de tidligere efter de forandrede Forholds Krav og Indarbejdelse af de i Tidernes Løb vedtagne Tillæg og Ændringer. Den afgørende Bestemmelse i Foreningens Anliggender vedblev naturligvis at være hos Generalforsamlingen; Formanden beholdt Ledelsen af denne, og hans Stemme skulde i Tvivlstilfælde gøre Udslaget. Afhændelse af Foreningens faste Ejendom kunde kun finde Sted paa en Generalforsamling, hvor

mindst Fjerdedelen af samtlige Medlemmer var til Stede, og var dette ikke Tilfældet, skulde inden fjorten Dage indkaldes en ny, der da kunde træffe Afgørelsen uden Hensyn til de mødtes Antal. Den almindelige Stemme flerhed vedbliver i det hele at være Grundprincippet ogsaa for Bestyrelsens Afgørelser, men paa Grund af Arbejdets store Omfang indsættes nu den Bestemmelse, at Forretningerne skal fordeles imellem Bestyrelsesmedlemmerne efter en bestemt vedtagen Forretningsorden, det vil sige, man gennemfører nu, hvad man allerede tidligere havde begyndt paa, at lægge de forskellige Grene af Administrationen i Hænderne paa særlige Udvalg. Bestemmelserne for det daglige Liv undergik, som rimeligt var, ikke synderlige Ændringer; der skulde aabnes om Sommeren Kl. 7 og om Vinteren Kl. 8¹/₂ og lukkes Kl. 11, af Spil skulde fremdeles kun Dam, Skak og Domino være tilladt, det indskærpedes, at Beskadigelse af Skrifter, Inventar og Planter i Haven medførte Erstatningspligt, og at Borttagelse af Bøger og Blade fra Læseværelserne straks straffedes med Udelukkelse. Vigtigst var vel den ny Bestemmelse, at det aarlige Budget i Fremtiden skulde forelægges for den ordinære Generalforsamling i December, medens hidtil Bestyrelsen havde affattet det paa egen Haand, og Forhøjelsen af Kontingentet for de indenbys Medlemmer fra 9 til 10 Kr. Denne sidste Bestemmelse var fremkaldt af Øjeblikkets Krav og nødvendig for den Udvikling, som havde taget Fart i den Tid, der var forløbet fra Udvalgets Nedsættelse til Lovenes endelige Vedtagelse.

Lokalernes Lidenhed og Mangler blev efterhaanden meget følelige, de talrige Medlemmer, der daglig søgte derhen, kunde vanskelig finde Plads, og de mange Menneskers Nærværelse

gjorde det vanskeligt at holde Luften ren i de smaa Rum, baade ved Sommertid, naar Solstraalerne ubarmhjerligt brændte paa, og naar Kakkelovnsvarmen Vinterdage ikke lod sig holde indenfor rimelige Grænser; Opholdet i Lokalerne var ikke længere nogen ublandet Behagelighed. Det stod da klart for mange Medlemmer, at der maatte skaffes Forandring i disse Forhold, at Pladsen maatte udvides, om ikke det indskrænkede Rum skulde fremkalde Standsning og derved Tilbagegang i Foreningens Liv. Et Udslag af denne Tankegang var det, naar der i Efteraaret 1881 til Bestyrelsen indkom et Forslag, affattet og undertegnet af Købmand Sophus Jantzen, som gik ud paa, at Foreningen skulde nedrive det gamle Bag- og Sidehus og rejse ny Bygninger paa Grunden, og var ledsaget af Planer og Overslag, der dog kun betegnedes som rent foreløbige. Forslagsstilleren tilbød at anbringe en halv Snes Tusind Kroner i Foretagendet. Dette Forslag fandt dog i Bestyrelsen kun een Talsmand, Viceformanden Adjunkt F. W. Johnsen, der tilraadede at tage det under Overvejelse, medens samtlige de øvrige Medlemmer sluttede sig til Formanden, der bestemt hævdede, at Foreningen ikke vilde være i Stand til at bære de store Udgifter, et saadant Byggeforetagende vilde kræve, uden at risikere sin Eksistens. Sagen forelagdes da ikke for nogen Generalforsamling, men henvistes til Økonomiudvalget, hvor den afgik ved en sagte Død. Wilhelm Petersen, der gennem en Menneskealder havde ledet Foreningen frem til den gode Stilling, den nu havde, var bleven en aldrende Mand, og det er let forstaaeligt, at han var mere forsigtig end de yngre Kræfter, der var kommen til; Tiden viste, at han var for forsigtig, men hans Betænkeligheder var ikke ubegrundede, da Foreningen ved Byggeriet nødvendigvis

maatte paadrage sig en meget betydelig Prioritetsgæld at forrente. Formanden og med ham Flertallet af Bestyrelsen ønskede Udvidelsen indenfor de gamle Rammer og lod i Sommeren 1882 foretage Reparationsarbejder, der viste, at man

F. W. Johnsen.

ikke tænkte paa at fremkomme med Forslag om større Forandringer.

Imidlertid var der jo som ovenfor nævnt i Marts kommen tre ny Mænd ind i Bestyrelsen, og flere af de gamle kom efterhaanden ogsaa til den Overbevisning, at der ikke var nogen anden Vej til Forholdenes Forbedring end Opførelse af et nyt Hus; da saaledes i Efteraaret 1882 Købmand Jantzen atter vilde indgive sit Forslag til Bestyrelsen

og ønskede, at et Par andre af Foreningens betydeligere Medlemmer skulde slutte sig til det, fik han ti Underskrifter og af disse var de seks Medlemmer af Bestyrelsen. Ved denne sidste Ændring i Stillingen havde Etatsraad Petersen faaet Flertallet imod sig; han nedlagde da straks sit Mandat som Formand og udtraadte af Bestyrelsen; var der end maaske ikke mange, der i Øjeblikket beklagede dette Skridt, da han var kommen til at staa som en Hindring for den Udvikling,

de fleste ønskede, saa vil senere Tider altid bevare denne Mand og hans Virken i taknemmelig Erindring. Til Formand valgtes nu Adjunkt F. W. Johnsen, og Købmand Sophus Jantzen, der var Suppleant, indtraadte i den ledige Plads, saa at Byggeforslagets Hovedmænd nu havde Magten. Det indgivne Andragende gik ud paa, at der skulde forelægges den tilstundende Generalforsamling Forslag om at nedsætte et Udvalg til Overvejelse af, om det maatte anses for at være betimeligt at foretage en Ombygning af Foreningens Gaard, og til i bekræftende Fald at foranledige, at der udarbejdedes Overslag og Planer; til saadanne Forarbejder skulde da bevilges 300 Kr. Generalforsamlingen vedtog Forslaget og bevilgede Pengene; Udvalget kom til at bestaa af Adjunkt Johnsen, Købmand Jantzen, den nyvalgte Næstformand Prokurator, Kancelliraad Borch, Købmand F. Christophersen og Direktør F. Krag.

Der arbejdedes nu med Iver og Kraft paa Sagen og allerede i Begyndelsen af 1883 afgav Udvalget sin Betænkning. Det Resultat, det var kommen til, var det, at af de to Veje, der kunde være Tale om at slaa ind paa for at opnaa bedre Lokaler, Omdannelsen af den gamle eller Opførelse af en ny Bygning, var den sidste afgjort at foretrække. At opnaa nogen virkelig Forbedring med det gamle lod sig nemlig vanskelig gøre; for det første laa Etagerne i For- og Sidehuset i forskellig Højde og kunde ikke uden store Forandringer bringes i samme Plan, og dernæst var Ydermurene navnlig i Forhuset for tynde til, at Højden af Rummene kunde gøres væsentlig større; man kunde saaledes vel skaffe større Fladerum, men Højdeforholdene og dermed Ventilationen lod sig ikke forbedre. Fremdeles var Kælderen i Forhuset bortlejet for flere Aar, og disse Rum var nødvendige til Indlægning af

Varme- og Luftkanaler, og endelig blev Bagbygningen ledig, da Telegrafstationen havde faaet Lokale i det ny Raadhus, men den var saa forfalden og skrøbelig, at den ikke var værd at koste noget paa. I det hele vilde Forbedringen af de gamle Bygninger blive uforholdsmæssig dyr uden dog at kunne for-

Façaden mod Haven.

anledige nogen synderlig Stigning i Lejeindtægten eller af Gaardens Værdi; de gamle Huse vilde fremdeles til Stadighed kræve Reparationer og maatte dog maaske inden ret mange Aar erstattes med nye. Udvalget foreslog derfor at gaa den anden Vej, at rejse et helt nyt Hus paa den gamle Bagbygningens Grund, og Tegninger og Planer hertil, udarbejdede af Arkitekt Schwanenflügel, var i flere Uger udstillet i Lokalerne.

Denne ny Bygning, hvori der skulde indlægges Centralvarme og Ventilationskanaler, skulde opføres med to Etager

mod Gaarden og tre mod Haven, og dens Façadelinie skulde rykkes saa langt tilbage, at der for Enderne kunde opføres to Sidebygninger, hvis Gavle kom til at ligge i Flugt med Naboejendommen, hvis Kommunen en Gang skulde ønske Forhuset nedrevet for at udvide Torvet, en Foranstaltning Byraadet paa Forespørgsel dog erklærede ikke foreløbig at ville gennemføre. Der vilde i den projekterede Bygning blive saa megen Plads, at Foreningen kunde faa rummelige og fuldt ud tilstrækkelige Lokaler, naar undtages at et Stykke af Sidehusets Stueetage skulde indtages til Biblioteket; de skulde rummes i Nybygningens mellemste Etage, hvor ogsaa Konversations- og Spisestuerne skulde have Plads, medens øverste Etage skulde indeholde de almindelige Læsestuer. Damerne skulde oprindelig have haft deres særlige Læsestue i underste Etage mod Haven, hvor der iøvrigt skulde indrettes Lejlighed til Restauratøren eller Værten, som han nu kaldtes, men dette Forhold ændredes siden derhen, at Damerne fik det Værelse ved Siden af Biblioteket, der nu tjener til Bestyrelsesværelse. Forhuset, der vilde blive disponibelt til Udlejning, vilde derved ogsaa kunne give større Lejeindtægt, end man hidtil havde haft, i Særdeleshed da man foreslog Stueetagen omdannet til Butikslokaler; man mente ialt at kunne faa ca. 5000 Kr. ind i Leje, medens den samlede Indtægt af de udlejede Rum hidtil kun var lidt over 2000 Kr.

De samlede Udgifter til dette Byggeforetagende vilde unægtelig blive temmelig betydelige, og dertil kom endnu et Par mindre Ting, som man ansaa det for rettest at faa i Orden samtidig. Det havde længe været et Savn, at der ikke paa Øen, hvortil det meste Haveliv efterhaanden var bleven henlagt, var nogen Restauration, men alt skulde hentes helt oppe

fra Bygningen, og allerede Sophus Jantzens første Byggefor-
slag havde derfor nævnt en Pavillon paa Øen som et al-
mindeligt Ønske. Planen til en saadan var da ogsaa optaget
i Udvalgets Betænkning. Opførelsen af det ny Hus havde
dernæst den praktiske Vanskelighed, at Haven ned til Aaen
kun delvis tilhørte Foreningen; som man vil erindre, var Halv-
delen St. Knuds Kirkes Ejendom og kun i sin Tid overladt
Foreningen med fri Brugsret, og de Vinduer, der var indsat
i den Del af Baghuset, der vendte mod Kirkehaven, sad ogsaa
kun paa Kirkeinspektionens Velvilje. Dette Forhold maatte
jo helst ændres, naar Foreningen opførte et nyt Hus, da et
midlertidigt Laan og midlertidig Tilladelse var lidet betryg-
gende. Bestyrelsen henvendte sig nu til Kirkeinspektionen
for at faa Vinduestilladelsen og Laanet af Haven fornyet og
udvidet og Tilladelse til, medens Byggeriet stod paa, at have
fri Passage over Kirkens Grund mellem Foreningens Gaard
og Kirkegavlen, da dette var den eneste Vej, man kunde
komme fra Gaden ned i Haven. Svaret indrømmede bered-
villigt de ønskede Tilladelser, men meddelte samtidig, at Kir-
ken i Fremtiden maatte have 300 Kr. i Leje af Kirkehaven,
og da Foreningen ikke mente at kunne give saa høj en Leje
af denne Have, der dog nu væsentlig blot tjente til Gennem-
gang til Øen, besluttede man at afstaa den og nøjes med den
smalle Forhave, der var Foreningens Ejendom, og som Følge
deraf at rykke det ny Hus et Stykke tilbage, saa det kom
saa langt fra Grænsen, at man havde Ret til at indsætte Vin-
duer, uafhængig af Kirkeinspektionen. Denne Udvej var dog
ikke synderlig heldig, og det kom derfor ogsaa snart til nær-
mere Forhandlinger mellem Parterne, der havde til Følge, at
Foreningen købte Kirkehaven for 4000 Kr., som straks ud-

betaltes. Skødet, der udstedtes den 15. Maj 1883, indeholdt de Servituter, at Arealet ikke maatte bebygges, med Undertagelse af 104 Kvadratalen, som var nødvendige for at lægge Bygningen saa langt fremme, som man ønskede, og at der ikke maatte opelskes Træer, der kom til at dække for de øvre Partier af Kirkegavlen; derimod fik Foreningen Ret til Foraar og Efteraar at føre Udhugsten fra Haven paa Øen over Kirkegaarden gennem Laagen i Hegnet, som ikke maatte afspærres.

Udgifterne til dette Køb og til Opførelse af den omtalte Pavillon paa Øen var indbefattede i den Beregning, Byggeudvalgets Betænkning indeholdt. De samlede Udgifter til Opførelsen af det ny Hus, den nødvendige Reparation og Forandring af For- og Sidehuset, Pavillonen paa Øen og forskellige Omlægningsarbejder i Haven vilde beløbe sig til 70,000 Kr.; Foreningens Gæld var i Forvejen ca. 30,000 Kr., nemlig første Prioritet paa 8000 Kr. til Universitetet, anden Prioritet til Kreditforeningen for Fyens Stift, der var nedbragt til 13,140 Kr., og tredie til Fyens Stift Sparekasse, hvoraf der var 7508 Kr. tilbage. Da de gamle Bygninger med Grund og Haver var vurderet til 80,000 Kr., og Bibliotek og Inventarium var assureret for 32,000 Kr., mente man, det var fuldt forsvarligt at skride til det store Foretagende, da Gælden, naar det var endt, ialt kun vilde beløbe sig til ca. 100,000 Kr., medens de faste Aktiver altsaa var 112,000 Kr.; det opstillede Budget for det kommende Aar viste endog et lille Overskud.

Det hele Projekt forelagdes for en Generalforsamling den 21. Februar 1883, der var saa talrig, at den maatte holdes i Industriforeningens Sal. Overlærer P. H. Kragh valgtes til Dirigent, da Formanden skulde fremlægge Sagen og deltage i Debatten; denne var livlig, men om Hovedsagen var der

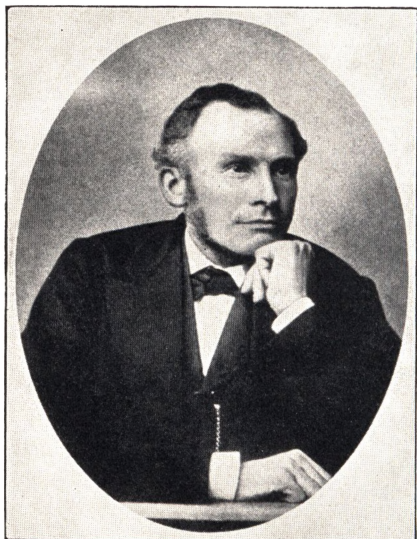
ingen Uenighed; det fremlagte Forslag vedtoges enstemmigt, naar undtages Havepavillonen, hvorom Meningen var noget delte, og den lille Ændring i Beliggenheden af Damernes Læsestue, som ovenfor er omtalt. Derefter nedlagde Udvalget sit Mandat og overgav Sagen i Bestyrelsens Hænder, men de samme Mænd kom dog, som rimeligt var, straks til at danne det ny Byggeudvalg, der blev nedsat til at have Opsyn med Arbejdets Udførelse.

Tidlig i Foraaret 1883 gik man da i Gang; den gamle Bagbygning blev nedreven, Materialierne bortkørte og Grunden ryddet og uddybet, og de forskellige Arbejder til det ny Hus bortliciterede. Nogle Tal, som muligen kan interessere den sagkyndige, skal kortelig anføres: Murerarbejdet 19,950 Kr., Tømrerarbejdet 5883 Kr., Smedearbejdet 666 Kr. 95 Øre, Malerarbejdet 819 Kr. 72 Øre, Glarmesterarbejdet 412 Kr. 6 Øre, Skiferdækkerarbejdet 1105 Kr. og Blikkenslagerarbejdet 305 Kr. 75 Øre, endelig Snedkerarbejdet 2645 Kr., som dog overskredes med 300 Kr. paa Grund af de Vanskeligheder, som foraarsagedes af Savmøllens Brand, der indtraf midt under Arbejdets Udførelse. Arbejdet gik rask fra Haanden og forløb uden Uheld; allerede den 14. Juli 1883 hejstes Kransen paa det ny Hus og den 7. August var det under Tag. Samtidig istandsattes de gamle Huse; Forhuset forandrede og indrettedes med to Lejligheder i hver Etage, da man havde opgivet Butikerne af Frygt for Vanskelighederne ved at faa dem udlejet, men Sidehuset viste sig under Reparationsarbejderne at være saa brøstfældigt, at det næsten helt maatte opføres fra nyt; naar det beholdt den gamle Skikkelse, havde det sin Grund i, at man antog, at Kommunen inden ret mange Aar vilde erhverve Forhuset til Nedrivelse og det da vilde

Den ny Foreningsbygning set fra Haven.

blive nødvendigt at opføre to helt ny Sidebygninger. Terrænet fra den ny Bygning ned til Aaen reguleredes ved Hjælp af den fra Grunden indvundne Fyld, det hele Havestykke efter Erhvervelsen af Kirkehaven omlagdes, Hegnene og Bol-

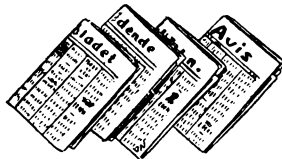

Sophus Jantzen.

værket ved Aaen repareredes og endelig opførtes Pavillonen paa Øen for en Bekostning af 4500 Kr.; den overdroges til Værten og toges i Brug fra 1. Juni. Hele Haven kom nu til at udgøre en samlet Enhed, og der udfoldedes hermed stor Energi af det særlig nedsatte Haveudvalg, hvis Formand var Brygger Th. Schiøtz, der var kommen ind i Bestyrelsen paa Generalforsamlingen i April 1883.

Ved denne Lejlighed havde den samlede Bestyrelse nedlagt Mandaterne for at give Medlemmerne fri Hænder, efter at baade de ny Love og Byggeplanerne var bleven vedtagne, men de allerfleste og deriblandt de ledende Medlemmer var bleven genvalgte, saaledes navnlig F. W. Johnsen, der fremdeles var Formand, og Sophus Jantzen, den hele Plans egentlige Ophavsmand. Denne Mand bevarede en usvækket Interesse for Sagen; som Medlem af Byggeudvalget førte han et virk-

somt Tilsyn med Arbejdet, alt som det skred fremad, og ydede desuden stadig pekuniær Støtte, idet han betalte alle indløbende Regninger, der tilsammen kom til at udgøre det anseelige Beløb af ca. 26,000 Kr., en Sum han i Forvejen havde tilsagt at ville anbringe som Prioritet i Ejendommen, naar den stod færdig. Jantzen har da mere end nogen anden Æren for, at de store Planer blev gennemførte og dermed Mulighederne tilvejebragt for den storartede Fremvækst, Foreningen siden da har oplevet; men ogsaa mange andre tog virksom og utrættelig Del i de store Arbejder, og særlig bør nævnes Formanden, Adjunkt F. W. Johnsen, der i hele denne Periode udfoldede en meget betydelig Energi og i det hele i den Aarrække, han stod i Spidsen for Foreningen, vandt Medlemmerne ved sin Arbejdsiver og sit ligefremme Væsen. Det var med Rette hans Stolthed at have ført Læseforeningen frem til større og mere omfattende Virksomhed, og det har sikkert været med Bevidstheden om at have ydet et værdifuldt Arbejde, at han lagde den sidste Haand paa Værket, da Lokalerne ved Aarets Udgang stod fuldt monterede og rede til at modtage de forventningsfulde Medlemmer.

III.

de første Dage af Aaret 1884 tog da Læseforeningen sine nye Lokaler i Besiddelse, og Glæden og Tilfredsheden blandt Medlemmerne var stor. Intet Under — der var nu Plads og Lys og Luft, som man aldrig havde haft det før, og ingen Bekvemmeligheder savnedes.

Sommeren efter Indflytningen fik Ejendommen endnu en værdifuld Forskønnelse. Broen over Aaen imellem de to Haver var nu en halv Snes Aar gammel, og da den kun var opført af Træ, havde Tiden allerede medtaget den saa stærkt, at den ikke længere var sikker; navnlig Koncertaftnerne, da mange Mennesker paa en Gang passerede derover, vilde det ikke være helt farefrit at benytte den, og man besluttede da at bekoste en hel ny Bro. Der byggedes saa den Jernbro, der endnu ligger der og med sine fire smukke Kandelabre passer godt ind i det hele Billede; Omkostningerne derved var 2800 Kr. for selve Broen, men dertil kom endnu nogle Hundrede Kroner, der medgik til de nødvendige Jordarbejder, der samtidig maatte foretages. Terrænet var nemlig paa de Steder, hvor Broens Ender hvilede, saa lavt, at der hidtil havde været

flere Trappetrin op; for nu samtidig at fjærne denne Ulempe, blev Bolværket mod Aaen gjort højere og Jordsmonet hævet. Da det endvidere havde vist sig, at der ikke var afgravet tilstrækkelig Jord om den ny Bygnings Sokkel, saaledes at Vandet vanskeligt kunde holdes ude af den underste Etage ud mod Haven, blev nu ogsaa dette bragt i Stand, og den hele Forhave kom derved til at falde mindre stejlt af ned mod Aaen, og vandt derved i Skønhed. Yderligere prydedes den det følgende Aar, da Lærer Dændler lod seks Vaser opstille paa Havetrappen, og Købmand F. Christophersen skænkede Foreningen den smukke lille Springvandsfigur, der nu staar midt i Plænen og om Sommeren sender sine forfriskende Straaler op i Luften og ud over Grønsværet. Rundt om paa Øen stod fra tidligere Tid af en Del gamle Træer, og da man havde værnet om dem, saa længe det var muligt, var derved ogsaa Skovpræget med smalle, ikke afstukne Gange paa disse Steder bleven bevaret; efterhaanden svandt imidlertid Livskraften i mange af dem, og efter som de maatte vige Pladsen, gennemførtes lidt efter lidt Havestilen overalt. Koncerterne om Sommeren fortsattes Aar efter Aar og afholdtes nu helt for Foreningens Regning, medens de frivillige Bidrag bortfaldt, og denne Medlemmernes kæreste Nydelse forhøjedes ved, at der opførtes en smuk Musikpavillon efter Tegning af Arkitekt N. Jacobsen, hvorved Lyden forstærkedes, og Tonerne kunde naa ud til Havens fjærneste Kroge. For hver Sommer Haven paany foldede sig ud, blev den stedse smukkere og mere tillokkende og nævntes viden om som en af Odenses ejendommeligste Seværdigheder; Gang paa Gang samlede her Deltagerne i Fester og Møder, som i Sommertiden afholdtes her i Byen, og alle kappedes de om at prise det prægtige Anlæg.

Parti af Haven paa Øen.

I Pinsen 1885 sang Studentersangforeningen under sit Besøg i Byen her sine muntre Sange, Deltagerne i det fynske Sangmøde samme Sommer og den store danske Sangfest i 1895 lod ogsaa her deres Stemmer høre, og da i September 1886 et Orlogsskib gæstede Havnen, fejredes Marinen i Haven ved en lille Fest, der endte med en munter Svingom. Men ogsaa til Hverdagsbrug samler Haven mange Besøgende Dagen igennem; adskillige gaar her deres Morgentur saa og saa mange Gange hele Haven rundt; hver Eftermiddag samles de unge Mødre om Kaffebordene ved Pavillonon, medens Børnene tumler sig i de solbeskinnede Grusgange, og ved Aften-tid søger talrige unge efter endt Dagsgerning deres Adspredelse og Hvile ved en stille Rotur i Foreningens Baade ned ad Aaen eller ved et rask Slag Krokot paa de grønne Plæner. Navnlig om Søndagen er Besøget meget talrigt, da er Efterspørgslen efter Baadene stærk, og Køller og Kugler er i uafbrudt Bevægelse.

Det er da ofte, som var Pladsen i Haven for knap, og Ønsket om Udvidelse af Spillepladserne synes ikke helt uberegtiget, saa meget mere som man gjerne saa de smukke Plæner helt forskaanede for Spillene og disse henflyttede til andre Steder. Nu lader dette sig næppe gøre, og det tør vel siges at være beklageligt, at en saadan Udvidelse ikke har fundet Sted, da der endnu var en Mulighed derfor. Allerede 1883 fremkom Ejerne af Munke Mølle med Tilbud til Foreningen om at købe den Del af Holmen, der stødte op til de Parceller, man tidligere havde købt, altsaa det Stykke Jord, hvor nu Byens nye Elektricitetsværk faar sin Plads. Den Gang turde man nu fornuftigvis ikke indlade sig paa nogen ny Handel, stærkt engageret af det store Byggeforetagende, som man

netop da var; men i 1890 kom Lejligheden igen, idet Fyens Diskontokasse, som da havde Administrationen af Munke Møllers Ejendom, stillede Forespørgsel, om Læseforeningen kunde ønske at købe et Areal paa ca. 8000 Kvadratalen, som grænsede op til dens Have, for en Pris af 8000 Kr., som kunde blive staaende som Prioritet i Ejendommen. Formanden fremlagde Sagen for en Generalforsamling; han gennemgik nøje den hele økonomiske Stilling og kom til det Resultat, at Foreningen slet ikke havde Raad til at indlade sig paa denne Handel. Enkelte Røster hævdede sig vel til Forsvar for Planen og fremhævede Betydningen af, at man ved at inddrage det nye Stykke i Haven kunde faa en Indgang fra det nye Kvarter syd for Aaen ved at slaa en Bro over til Rolighedsvej, men heri saa andre netop en Fare, og da selv Tilhængerne ansaa den forlangte Pris for alt for høj, maatte Sagen falde, og da Tilbudet senere med Aars Mellemrum atter fremkom, var Prisen yderligere sat saaledes op, at nu enhver Mulighed var udelukket. Stemt for Købet var Fyens Stifts Sparekasses Direktør, F. Krag, der ved Kancelliraad Borchs Død 1885 var bleven Foreningens Næstformand; den erfarne Finansmand skræmmedes ikke saa stærkt som de fleste andre ved de økonomiske Vanskeligheder, og han havde et klarere Blik for Sagens fremtidige Betydning. Eftertiden maa beklage, at ikke hans Anskuelse blev den raadende og det Stykke Jord føjet til Haven, som netop fortrinligt havde egnet sig til Anlæg af Kroketpladser og de Tennisbaner, som nu mange Medlemmer ønsker var at finde i Læseforeningens Have.

Det store Byggeforetagende i 1883 havde jo skaffet Foreningen en betydelig Gæld at forrente, men paa den anden Side var derved ogsaa dens Aktiver steget stærkt i Værdi. Den

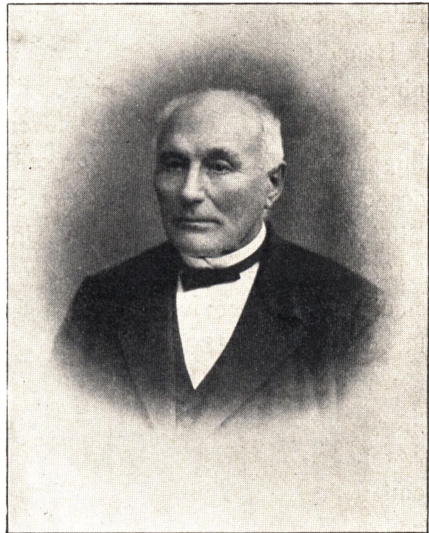
hele Grundejendom vurderedes og assureredes for 136,000 Kr., Bibliotek og Inventar for 36,000 Kr., og som Følge heraf kunde der optages større Prioriteter end før. Gælden ordnedes da saaledes, at Fyens Stifts Sparekasse anbragte en første Prioritet paa 50,000 Kr. at forrente med $4\frac{1}{2}$ pCt. uden Afdrag, og som anden Prioritet bevaredes Laanet i Kreditforeningen for Grundejere i Fyens Stift, der da var nedbragt til omtrent 13,000 Kr.; dertil kom de 26,000 Kr., som Købmand Sophus Jantzen under Arbejdets Udførelse havde forstrakt Foreningen med, og som nu blev sat som tredje Prioritet, og endelig føjedes hertil 2500 Kr. som fjerde Prioritet, som Jantzen ligeledes havde ydet til Opførelse af Broen over Aaen. Disse sidste Laan skulde aarlig afdrages, og ganske vist var Vilkaarene særdeles rimelige, men da det naturligt var mere betryggende for Fremtiden at have disse Penge fast anbragt af et større Pengeinstitut, hvor de ogsaa kunde faas til en lidt lavere Rente, saa besluttede man i 1887 at foretage en Omprioritering; der optoges da et nyt Laan i Kreditforeningen paa 21,000 Kr., der ligesom det, man allerede havde, skulde forrentes og afdrages paa den for Kreditforeningslaan sædvanlige praktiske Maade. Der var derved kommen en sund og god Ordning i Foreningens Pengeforhold, og navnlig efter at et mindre Laan, der samtidig maatte optages i Diskontokassen for helt at afvikle de gamle Prioriteter, i Løbet af halvfemte Aar atter var bragt ud af Verden, var der med den stadige Fremgang i Medlemsantal de bedste Udsigter for Fremtiden. Det var derfor med roligt Sind og ublandet Glæde over, hvad der var naaet, man i Aaret 1888 kunde fejre Foreningens halvtredsindstyveaarige Jubilæum. Der holdtes Festmiddag med Bal paa Raadhuset, hvor Foreningen og

dens ledende Mænd pristest i Tale og Sang, i Spøg og i Alvor, og Formanden, Adjunkt Johnsen, forfattede et Festskrift med en Skildring af Foreningens Udvikling gennem de svundne halvhundrede Aar.

Ledelsen af alle Foreningens talløse Anliggender indadtil som udadtil var efterhaanden bleven et stort og brydsomt Hverv, og det var derfor en heldig Tanke, der sattes i Verden, da det i de nye Love var bleven bestemt, at Bestyrelsen ved en særlig vedtagen Forretningsorden skulde fordele Arbejdet imellem sine Medlemmer. Forholdet ordnedes da fra den Tid af saaledes, at Bestyrelsen af sin Midte vælger tre Underudvalg, der fører den daglige Administration og afgør alle løbende Forretninger, medens kun Sager af større Betydning forelægges den samlede Bestyrelse. Disse Udvalg er: et Regnskabsudvalg, der har alt Pengevæsenet under sig, et Bogudvalg, der bestyrer Biblioteket, Læsestuenes Haandbibliotek og Bladholdet, og endelig et Økonomiudvalg, som har Ordenen i Lokalerne og Vedligeholdelsen af Ejendom, Have og alt Inventar at passe. Disse Udvalg vælger selv deres Formand, kun med den Undtagelse, at er Foreningens Formand Medlem af Udvalget, er han dermed ogsaa dettes Formand, i modsat Fald har han Ret til at deltage i Udvalgets Møder. Der var herved ikke blot opnaaet en heldig og mere ligelig Fordeling af Arbejdet, men tillige det, at alle daglige Smaasager kunde finde øjeblikkelig Afgørelse og ikke som hidtil behøvede at henligge, til Bestyrelsen holdt Møde.

Det daglige Liv i Lokalerne gled i disse Aar nærmest efter Ombygningen roligt hen i Tilfredshed med alt det, der her stilledes til Raadighed, og med de gode Forhold, der herskede. Smaaforbedringer og Fremskridt indførtes, alt som de viste sig

nødvendige eller ønskelige; Forsatsvinduer, forstærket Gasbelysning, Telefon og meget andet fik man lidt efter lidt, og naar der ikke indlagdes elektrisk Belysning, var det kun, fordi Bestyrelsen ved Forhandling derom med Elektricitetsværket kom til det Resultat, at det endnu vilde være for kostbart. Ordenen og Tonen i Lokalerne vedblev stedse at være god, de gamle Principer, der en Gang var skabt, holdtes i Ære, og den gode Tradition blev trofast bevaret. Stor Andel heri har Økonomiudvalgets mangeaarige Formand, Snedkermester Julius Nielsen, haft; siden han 1884 valgtes ind i Bestyrelsen, har han ved sin stadige Færden i

Julius Nielsen.

Lokalerne gjort et betydeligt Arbejde for Foreningen ved at tage sig af de tusinde Ting, den daglige Ordens Overholdelse nødvendigvis kræver; ogsaa har han med megen Kærlighed taget sig af Haven og dens omhyggelige Vedligeholdelse og er utrættelig paa Færde for at øge dens Skønhed og hævde dens gamle Ry. En særlig Fortjeneste har han endvidere derved, at han har samlet Foreningens Arkiv, der før hans Tid laa splittet og forsømt, og hvoraf derfor ogsaa en hel

Del var gaaet tabt; Nielsen reddede, hvad der var tilbage, ordnede det omhyggeligt og lod de gamle Bøger indbinde, og han har siden omhyggeligt vaaget over, at intet gik til Grunde. Da han i 1901 fyldte 70, sluttede en Kreds af Medlemmer sig sammen om til Tak for hans store Arbejde at lade hans Billede ophænge i Konversationsstuen.

Haandbiblioteket i den store Læsestue blev efter Indflytningen Genstand for særlig Opmærksomhed; det forøgedes stærkt og er i Tidernes Løb bleven en meget værdifuld Samling af Haandbøger paa de forskelligste Omraader, og det bidrager ikke lidt til at bøde paa Savnet af et stort offentligt Bibliotek i Byen. Foreningens Udlaansbibliotek talte, da det i 1884 revideredes, ikke mindre end 20,000 Bind og voksede stadig Aar for Aar; men foruden dette normale aarlige Tillæg fik det i Aaret 1893 en større meget værdifuld Forøgelse, idet man erhvervede „Kjøbenhavns Klub“s Bibliotek. Da nemlig denne Forening blev slaaet sammen med Læseselskabet „Athenaeum“, blev dens Bibliotek udbudt til Salg, og da det omfattede 7000 Bind af væsentlig fortræffelige Ting, der egnede sig udmærket for Læseforeningen, og Prisen kun var 2000 Kr., der kunde betales i Løbet af tre Aar, mente man ikke at burde lade sig dette slippe af Hænde. Da nu Overdragelsen var sket, og den betydelige Samling skulde indordnes i Helheden, viste det sig snart nødvendigt atter at foretage en fuldstændig Revision, og der blev ved denne Lejlighed udskudt en hel Del ældre og nu ikke længere benyttede Ting, som overgaves til de sønderjydske Foreninger og Arbejderforeningens Bibliotek her i Byen. Det kom nu under Revisionsarbejdet for Dagen, at en stor Mængde Bøger helt savnedes, og andre var meget stærkt medtagne, adskillige saa

ødelagte, at de maatte kasseres, og det var klart nok, at ikke Slid og Brug alene, men ogsaa daarlig Behandling fra Læsernes Side bar Skylden; Bestyrelsen mente da, at der maatte søges en Udvej til i Fremtiden at undgaa dette, og der var da navnlig et Punkt, hvor den mente først at maatte gribe

Biblioteket.

ind. Medlemmerne havde fra gammel Tid af Ret til selv at gennemsøge Reolerne og udtage, hvad de ønskede, og lige saa naturligt og rimeligt dette Forhold havde været, da baade Bøgenes og Laanernes Antal var forholdsvis ringe, lige saa vanskeligt maatte det nu, da Besøget var saa stærkt, være for Personalet at holde det rette Opsyn og den nødvendige Orden, naar enhver kunde tage ned, hvad han vilde. Det var mod en Ændring i dette Forhold, Bestyrelsen først rettede sin Opmærksomhed; strængt taget kunde den uden videre

foretage den, da Lovene hjemlede den Ret til at fastsætte Bestemmelserne for Udlaanet, men da det jo her drejede sig om Afskaffelse af en gammel Tradition og det en, som man vidste mange Medlemmer holdt meget stærkt paa, saa blev Sagen forelagt for en Generalforsamling; der gjordes Rede for den uheldige Tilstand, mange Bøger befandt sig i, og foresloges som et Middel til Begrænsning af Ondet, at al Ekspedition i Fremtiden skulde foregaa gennem Personalet. Imidlertid var Modstanden mod Forandringen saa stærk, at Forslaget faldt igennem, og det gamle Forhold bevaredes. Bibliotekets stedse voksende Omfang fremkaldte naturligvis et stort Arbejde med Indbinding og Reparationer, og 1886 oprettede man da sit eget Bogbinderi, og Bogbinder Jørgen Hansen har siden da arbejdet i Foreningens Bibliotek; ogsaa Drengenhjælpen ved Udlaanet genindførtes, og alligevel havde de to Bibliotekarer, der i en Aarrække varetog Forretningerne, begge fuldt op at gøre. Bibliotekar Madsen var desuden Foreningens Regnskabsfører og hans Løn naaede til sidst 1600 Kr. Da han i Sommeren 1892 afgik ved Døden, overdroges hele Bibliotekarposten til den hidtidige Underbibliotekar Møller med en Løn af 1200 Kr., medens den nyansatte Regnskabsfører, Kontorist Hartvig, der lønnedes med 1000 Kr., blot forpligtedes til at assistere i Biblioteket, naar det gjordes fornødent.

I selve Principerne for Anskaffelse af Bøger var der efterhaanden indtraadt en Forandring. Fra gammel Tid af, da Midlerne var smaa, havde den Anskuelse holdt sig, at Bestyrelsen, senere Bogudvalget, inden en Bog anskaffedes, ved Gen-nemlæsning skulde forvise sig om, at den egnede sig for Foreningen og trygt kunde opstilles i Reolerne, et Princip, der kunde være godt paa sin Plads, hvor den ovenomtalte

Frihed for alle raadede, men som ganske vist let kunde føre til et generende Formynderskab. Adjunkt Johnsen holdt fast ved det gamle Princip, men i Foraaret 1893 maatte han døds-
 syg træde ud af Bestyrelsen, og Næstformanden, Sparekasse-
 direktør F. Krag blev
 da Foreningens For-
 mand, og under hans
 Ledelse kom efterhaan-
 den den ny Tankegang
 til at raade, at Forenin-
 gen, saa vidt mulig ef-
 ter sine Midler skal er-
 hverve, hvad der frem-
 kommer af dansk Skøn-
 litteratur, naturligvis
 dog med Forbigaaelse
 af det, der i Forvejen
 maa betragtes som væ-
 rende under Lavmaa-
 let for den Læsning,
 man vil byde Med-
 lemmerne.

F. Krag.

Direktør, senere Etatsraad, Krag ledede med kyndig Haand og klart Blik Foreningen i seks Aar, indtil Foraaret 1899, da han paa Grund af sin fremrykkede Alder ønskede sig fritaget for det anstrængende Hverv. Hans Ledelse kendetegnes som en støt Udviklingsperiode, og den Opposition, der i hans Tid begyndte at rejse sig, gjaldt vistnok udelukkende de konservative Principer, han i det hele fulgte. Denne Opposition ytrede sig i forskellige Forslag om Ændringer i Lovene og

i den daglige Orden, hvoraf nogle fandt Tilslutning og gennemførtes, medens andre mødte saa stærk Modstand hos Flertallet af Medlemmerne, at de maatte falde. Nogle almindelig holdte og ret utopiske Forslag om Indførelse af større Komfort og Luksus i Lokalerne, der fremkom i 1898, faldt hur-

Den lille Læsestue.

tigt til Jorden, men Formandens Afvisning førte til, at der i Begyndelsen af 1899 paa en ekstraordinær Generalforsamling fremsattes Forslag om en Ændring i Lovenes § 10, hvorved for Fremtiden ikke Formanden, men en af Forsamlingen valgt Dirigent skulde lede Forhandlingerne. Da Formanden ofte maatte deltage i Debatten, var dette Forslag meget vel begrundet og blev ogsaa gennemført. Oppositionen gik da et Skridt videre og rettede sit Angreb mod den Bestemmelse, at den ledige Plads, et Medlems Udtrædelse af Bestyrelsen

foranledigede, udfyldtes af Suppleanterne; man ønskede dette ændret derhen, at Suppleanterne helt afskaffedes og Pladsen blev besat ved almindeligt Valg paa en ekstraordinær Generalforsamling, og hvis mindst fire udtraadte, skulde hele Bestyrelsen paa Omvalg. Dette Forslag blev vel forkastet ved Generalforsamlingen i April 1899, men i Stedet vedtoges det at nedsætte et Udvalg til Revision af Lovene. Da Krag imidlertid som nævnt havde fratraadt Formandsposten, blev Gros-serer J. L. Christensen den nyvalgte Bestyrelses Formand, og havde straks i Lovrevisionen en betydelig Opgave at bringe til Løsning.

Udvalget arbejdede ihærdigt og forelagde sit Resultat for en ekstraordinær Generalforsamling i Marts 1900, hvor det efter en livlig Debat vedtoges med forskellige Ændringer. Foruden Omformninger og Regulering efter Tidens og Ud-
viklingens Krav og Indførelse af de efterhaanden vedtagne Forandringer, som Afskaffelse af Suppleanterne og Indførelse af Dirigent ved Generalforsamlingerne, vedtoges nu ogsaa forskellige nye Bestemmelser af Betydning. Medlemmerne kunde nu for et aarligt Kontingent af to Kroner indmelde deres Damer som Medlemmer af den særlige Damerlæsestue, og ugifte Damer som ellers ikke er Medlemmer, tilstedes der Adgang til Haven for en Betaling af fire Kroner for Sommermaanederne. Straffen for Borttagelse af Bøger eller Blade fra Læsestuerne sattes til Udelukkelse af Foreningen eller en Bøde, som Bestyrelsen skulde bestemme, af indtil 100 Kr. Generalforsamlingen vedblev naturligvis at have den endelige Afgørelse af alle Ting, og den simple Stemme flerhed bevare-des som Grundprincip. Men herfra er dog et Par Afvigelser, som fortjener at bemærkes, fordi der derved er rejst et Værn

for Foreningens Bestaaen og Fortsættelse af dens Virksomhed i det hidtil fulgte Spor. § 10 bestemmer, at der til at tage Bestemmelse om Foreningens Opløsning eller om Afhændelse af dens faste Ejendom fordres, at mindst Halvdelen af alle stemmeberettigede Medlemmer er tilstede, og at mindst to Trediedele af de afgivne Stemmer er for Forslaget. Er det fornødne Antal Medlemmer ikke tilstede, indkaldes inden fjorten Dage en ny Generalforsamling, hvor da Sagen kan afgøres uden Hensyn til de mødtes Antal, men ogsaa her udfordres to Trediedele af Stemmerne for Forslaget. Denne Bestemmelse maa vel antages ganske at udelukke Opløsning eller Afhændelse af Ejendommen, men hertil føjedes endnu en anden; til Forandring i Lovene kræves kun simpel Majoritet, men iøvrigt skal Lovændringer behandles efter Reglerne for Forslag om Opløsning og Afhændelse af Ejendommen. Dette vil altsaa sige, at Lovændringer kun kan ske paa en Generalforsamling, hvor Halvdelen af samtlige stemmeberettigede Medlemmer er tilstede, og naar dette ikke er Tilfældet, skal en ny Generalforsamling inden fjorten Dage indkaldes for at træffe Afgørelse uden Hensyn til Antallet af Deltagerne. Enhver Tilfældighed eller Overrumpling med gennemgribende Forandringer som Maal synes herved udelukket, da Indkaldelsen af den anden Generalforsamling praktisk altid vil komme til at finde Sted og derved alle virkelig interesserede blive samlet til Debat om Sagerne. Bestemmelsen om, at Formanden, naar Stemmerne paa Generalforsamlingen stod lige, gjorde Udslaget, blev nu erstattet med den, at Forslaget i saa Fald betragtedes som forkastet. Endelig skal endnu blot nævnes, at man nu for at have Stemmeret skal have været betalende Medlem i et halvt Aar. Disse Love har, hvor meget der end

er taget Hensyn til det ny, Tiden fører med sig, dog i det hele et stærkt konservativt Præg og synes at sikre Foreningens Bestaaen og Virksomhed for en uoverskuelig Fremtid.

Blandt de Forandringer i Virksomheden, som den Kreds af Medlemmer, der ovenfor er betegnet som Oppositionen, ønskede gennemført, var ogsaa den fuldstændige Nedlæggelse af den særlige Damelæsestue. Denne var jo indført efter Ombygningen og indrettet i det Værelse ud til Haven, der nu er Bestyrelsesværelse, og da Tilgangen var overmaade stærk, maatte den faa Aar efter udvides med Værelset ved Siden af, som toges fra Biblioteket, der fik Erstatning i den anden Ende ud mod Forhuset. Dette var nu kun en rent foreløbig Hjælp, der ikke strakte til for mange Aar, og da den almindelige Tilgang efterhaanden bevirkede, at det ogsaa begyndte at knibe med Pladsen i den store Læsestue i anden Etage og navnlig i Konversations- og Spillestuerne forned, maatte man atter begynde at tænke paa Udvidelse. Det var dog først, efter at J. L. Christensen var bleven Foreningens Formand, at der for Alvor toges fat paa Sagen; i Aaret 1900, da Lovarbejdet vel var tilendebragt, nedsatte Bestyrelsen et Udvalg til at fremkomme med Planer til Lokalernes Udvidelse, og paa Foraarsgeneralforsamlingen det følgende Aar kunde Forslaget fremlægges. Det gik ud paa, at der paa Gaardens østlige Side mellem Porten og Bagbygningen skulde opføres et nyt Sidehus i Stil og Sammenhæng med det 1883 opførte Baghus, og der skulde heri indrettes Spillestue i underste Etage og foroven et større Rum, der skulde sættes i Forbindelse med den store Læsesal. Tegninger og Planer var udarbejdede af Arkitekt N. Jacobsen. Desuden skulde der indtages en Lejlighed i Forhuset, hvor der skulde indrettes Damelæse-

Den store Læsesal.

stue, og det ene af de Rum, der hidtil havde tjent hertil, skulde tilbagegives Biblioteket, hvor der ogsaa ellers skulde foretages nogle mindre Forandringer, sættes en længere Skranke ved Udlaanet, skaffes forøget Reolplads m. m. Der rejstes dog paa Generalforsamlingen forskellige Indvendinger mod dette Forslag, og det vedtoges at undergive Sagen fornyet Behandling i et Udvalg. Blandt andet rejstes atter her Kritik af Damelæsestuen, der var Foreningen for kostbar, og det maa siges, at den Valuta, der ydes Damerne for det ringe Kontingent af to Kroner aarlig, er meget rigelig. Det nedsatte Udvalg tog da atter den hele Plan under Overvejelse, foretog forskellige Ændringer, deriblandt den at beholde Damelæsestuen, hvor den var, og fremlagde sit ny Resultat for en ekstraordinær Generalforsamling i Juni Maaned. Men her skete nu det mærkelige, at Bestyrelsens oprindelige Forslag blev foretrukket og vedtaget med de enkelte Ændringer, at Huset blev gjort en Alen bredere end paa Planen angivet, og at i øverste Etage Skillerummet mellem det ny og det gamle Lokale faldt bort, saa at det hele kom til at udgøre eet Rum, medens der saa til Gengæld for Enden fraskiltes en lille Stue, hvor der maatte føres dæmpet Samtale. Endelig bemyndigedes Bestyrelsen til at tilvejebringe de nødvendige Penge til Arbejdets Udførelse.

Efter de hermed vedtagne Planer byggedes i Løbet af Efteraaret 1901 det ny Sidehus, som det nu staar og er kendt af alle Medlemmer. Omtrent 17,000 Kr. medgik til denne Bygnings Opførelse, og det var derfor nødvendigt at optage et nyt Laan; Gælden ordnedes da saaledes, at Kreditforeningen gik ind paa, at dens Prioriteter rykkedes tilbage for 10,000 Kr., som Fyens Stifts Sparekasse anbragte som Tillæg til

første Prioritet, dog saaledes, at Beløbet skulde afdrages i Løbet af ti Aar. Udgifterne ved den sidste Udvidelse vil saaledes hurtigt være overvundne og er heller ikke, saa længe Afbetalingen varer, nogen trykkende Byrde for Budgettet. Foreningens Aktiver er jo ogsaa derved væsentlig forøgede,

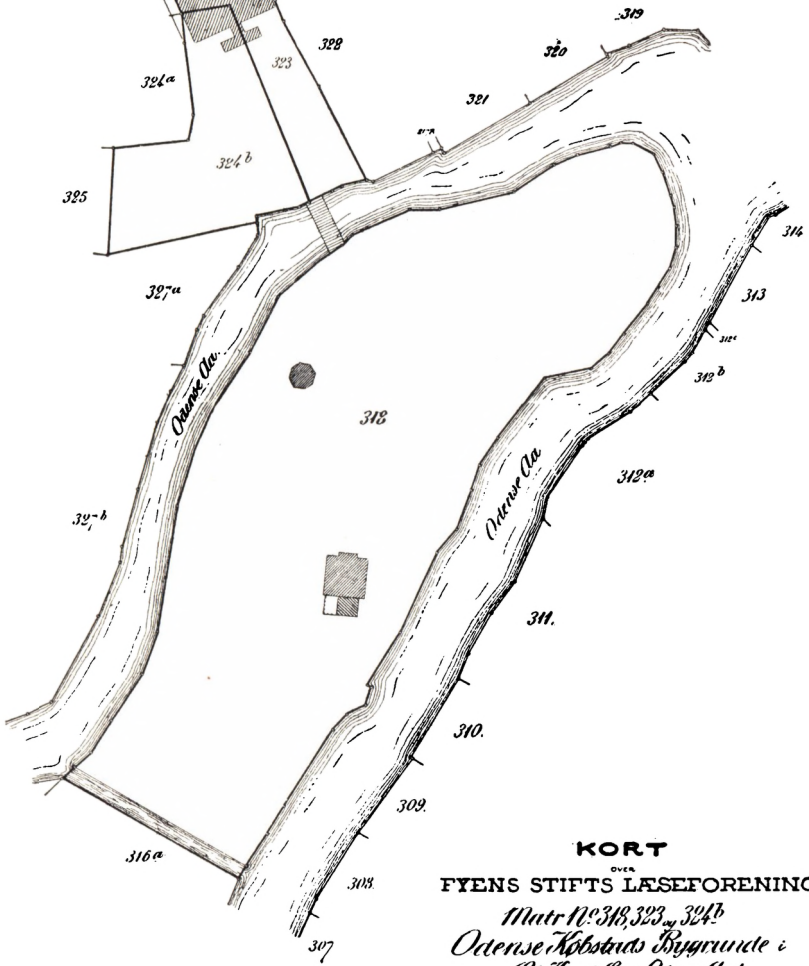
Gaardspladsen, tilvenstre det ny Sidehus.

og den hele Grundejendom takseredes efter Opførelsen af den ny Bygning til 180,000 Kr. Status maa da nu betegnes som god; det sidst forløbne Aars Regnskab balancerer med ca. 27,000 Kr., og den i Sparekassen indsatte Kapitalformue er 4200 Kr., saa Fremtiden trues ikke af økonomiske Skyer.

For faa Aar siden blev der foretaget en Opmaaling af Foreningens hele Grundareal, og Resultatet af denne skal for Fuldstændigheds Skyld her kortelig angives. Det hele Omraade omfatter, som det af hosstaaende Grundplan vil ses, tre

Albani Torv.

St. Knuds
Kirke.

KORT

OVER
FYENS STIFTS LASEFORENING

*Matr. N° 318, 323 og 324b
Odense Kjøbstads Bygrunde i
St. Knuds Sogn, Odense Amt.*

Udfærdiget efter Matrikalkortet af August 1863

C. Laurin

Landsinspektør

Matrikulnumre, Gaarden og den oprindelig tilhørende Strimmel Have, som har Nr. 323 og er 3722 Kvadratalen, Kirkehaven, hvoraf en Del nu indtages af Bagbygningens vestlige Ende, der har Nr. 324 b og er 4072 Kvadratalen, og endelig Haven paa Øen Nr. 318, der omfatter 28,000 Kvadratalen, ialt 35,794 Kvadratalen. Desuden har Foreningen Brugsret af endnu et lille Stykke Jord, den smalle Gang nemlig, som fører fra Torvet ned langs det gamle Sidehus og her paa Planen begrænses af den tynde sorte Streg ved Siden af den skraverede Flade, der angiver Bygningerne. Denne Gang havde Foreningen, som man vil erindre, 1883 faaet overladt af Inspektionen for St. Knuds Kirke til Forbindelsesvej mellem Gaden og Haven, saa længe Byggeriet varede, men da dette var til Ende, opnaaede man Tilladelse til vedblivende at beholde Brugsretten deraf. Den var imidlertid dengang meget smal, og Passagen derfor ofte, naar større Menneskemængder samtidig søgte Haven, overmaade vanskelig; det vakte derfor almindelig Glæde, da Bestyrelsen 1895 ved Forhandling med Kirkeinspektionen opnaaede at maatte flytte Skellet saa meget, at Gangen udvidedes med en Alen. Naturligvis er ogsaa dette at betragte som et Laan fra Kirken, kun overladt til Brug af Velvilje og uden bindende Kraft, men saa længe Læseforeningen er, hvad den nu er, vil denne Gang, der er en stor Behagelighed for de mange, der Sommeren igennem færdes i Haven, ganske sikkert ikke blive den berøvet.

Det ny Sidehus rejstes ganske i Stilenhed med og sammenbygget med Bagbygningen, og det Rum, der herved indvandt, var meget betydeligt. Ovenpaa forøgedes Pladsen i den store Læsesal med et anseeligt Stykke, og den lille Stue

til dæmpet Samtale har vist sig overmaade praktisk og bliver flittigt benyttet. I Stuen indrettedes en rummelig Spillestue, og der var hermed afhjulpet et stort Savn, da de spillendes Antal i Tidens Løb var steget stærkt, og de meget vanskeligt kunde finde Plads i det lille Rum ved Siden af Konversa-

Den store Læsesal med den sidste Udvidelse.

tionsstuen. Spillerne har nu faaet deres egen Stue, og her fordrives mangan ledig Aftenstund ved et hyggeligt Parti Domino, men navnlig drives Skakspillet — det ædlest af alle Spil — med Alvor og systematisk, som den tankeøvende Kunst det kan være, og den Kreds af skakspillende Medlemmer, der her har dannet sig, staar i Forbindelse med Skakklubber rundt om i Landet og tager Del i Turneringerne.

Den vedtagne Udvidelsesplan havde jo genoptaget Bestyrelsens Forslag om Flytning af Damernes Læsestue, og der

indtoges nu en Lejlighed i Forhuset, som indrettedes til tre hyggelige Stuer, hvor Damerne i Ro og ugenert kan læse deres Aviser og studere den ny Literatur, og den Anke, der er rettet imod disse Lokaler, at de er for lave og derfor slet ventilerede, har ikke synderligt paa sig, da Besøget sjældent

Spillestuen.

er for stort i Forhold til Rummenes Størrelse. Det ene af de Værelser, der ved denne Flytning blev tomt, gaves som anført tilbage til Biblioteket, medens det andet indrettedes til Forhandlingsværelse for Bestyrelsen og de forskellige Udvalg. Bestyrelsen har som alle Dage siden de første Trængselsaar et overmaade konstant Præg, de fleste Medlemmer genvælges Gang paa Gang, og Omvekslingen foregaar meget gradvis, hvad der jo kun kan betegnes som heldigt i en Forening, hvor alt netop beror paa en fast Styrelse uden Spring og stærke

Svingninger, men med sindig Udvikling efter de skiftende Tiders Krav. Grosserer, Konsul J. L. Christensen er stadig Foreningens Formand og bidrager ved sin rolige og retliniede Personlighed i ikke ringe Grad til at bevare den støtte Kurs. Iøvrigt er Bestyrelsens Sammensætning i Øjeblikket følgende:

Damernes Læsestue.

Sagfører Juul-Petersen, der er Næstformand, Frk. P. Boock og Kommuelærer Seltoft danner Regnskabsudvalget, Adjunkt, Dr. phil. Karl Mortensen, Kaptejn Eigil Jørgensen, Bankdirektør, Justitsraad Lehmann og Skolebestyrer Vesterdal Bogudvalget, og Snedkermester Julius Nielsen, Arkitekt, Tømrermester Alfred Petersen og Købmand H. P. Rasmussen Økonomiudvalget.

Medlemmernes Antal og dermed Foreningens hele Virksomhed er i stadig Fremgang. Ved Aarsskiftet fra 1907 til

1908 var Antallet af indenbys Medlemmer 1944, af udenbys 180 og af Damer, der kun har Adgang til Damelæsestuen, 123, medens i Sommermaanederne 1907 52 Damer indmeldte sig som Havemedlemmer. Det samlede Antal er da naaet op

J. L. Christensen.

over de 2000, og Stigningen spores i øget Arbejde paa alle Omraader, men navnlig vel i den Aar for Aar stærkere Benyttelse af Biblioteket. Aarlig forøges Samlingen nu med ca. 900 Bind, og Antallet af udlaaente Bind er nu naaet op over de 300,000, saa det ses, at Arbejdet paa dette Omraade maa være meget betydeligt.

Hvervet som Bibliotekar røgtedes i en Aarrække af Bibliote-

kar Møller, men da han i Begyndelsen af Aaret 1902 var bleven saa svag, at han ikke længere magtede det stedse voksende Arbejde, maatte han tage sin Afsked; der tilsagdes ham en Pension af Foreningens Kasse, men inden ret mange Maaneder efter Fratrædelsen døde han. Stillingen overdroges nu til Frk. Johanne Petersen, hvem dermed ogsaa Tilsynet med Læsestuerne tilfaldt, og da netop det Aar den jævnlig tilbagevendende Revision af det hele Bibliotek var paatræn-

Bestyrelsen.

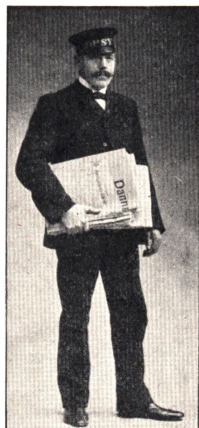
gende nødvendig, er det let forstaaeligt, at de Krav, der nu stilledes til Bibliotekaren, var meget betydelige. Revisionen var flere Maaneders vedholdende og opslidende Arbejde, og det bør nævnes, at især to Mænd, begge Medlemmer af Bogudvalget, her ofrede Foreningen en meget anseelig Del af

Udlaanet.

deres Tid og Kræfter, det var cand. theol. Chr. M. K. Petersen og Arkivassistent Holger Hansen. Af det omfattende Arbejde fremgik, da Biblioteket paany aabnedes, en fortræffelig og overskuelig Ordning og et nyt meget praktisk affattet Katalog. Biblioteksarbejdet havde derved faaet et fastere og bedre Grundlag, men den stedse større Tilstrømning gjorde det mere og mere uoverkommeligt for en enkelts Kræfter, og da Regnskabsføreren Hartvig i 1905 afgik ved Døden, besluttede derfor Bestyrelsen at foretage en ny Fordeling af

Forretningerne. Der oprettedes da en Post, der omfattede hele Regnskabsførelsen og Inspektionen i Lokalerne, og hvortil desuden henlagdes en Del af Bibliotekararbejdet med Ansvaret for Ordningen i det hele, medens den hidtidige Bibliotekar nu blot skulde bestyre Udlaanet og besørge Indlemmelsen af alle nyanskaffede Ting. Den ny Post blev besat med Købmand N. K. A. Hjarbæk, der har Bolig i Foreningens Gaard. Ved denne Omordning opnaaedes en mere ligelig Fordeling af Arbejdet, og hver især af de paagældende Funktionærer har stadig fuldt op at gøre. Saa længe Biblioteket staar aabent, fra Kl. 10 til 1 og fra Kl. 3 til 7, er der en stadig Tilstrømning af læselystne Medlemmer, Døren staar intet Øjeblik stille og uafbrudt klatrer tre vævre Smaafyre op og ned ad de lange Stiger, og ingen Anstrængelse lades uforsøgt for at tilfredsstille de mangeartede Ønsker.

Det er dog ikke blot i Biblioteket, der Hovedstadsbladene hentes. hersker Liv og Travlhed, ogsaa Konversationsstuerne og Læsesalene fyldes Dagen igennem af en stedse skiftende Skare, der i en ledig Time vil se de sidste Efterretninger og kaste et Blik i den ny Literatur.

Der holdes nu af danske Dagblade 26 og 7 fremmede, og foruden det væsentlige af den Aaret rundt udkommende danske Skønliteratur og populærvidenskabelige Sager købes de betydeligste Værker, som fremkommer paa Norsk og Svensk og de tre Hovedsprog.

Navnlign ved Middagstid, naar Hovedstadsbladene er hentet,

eller lidt ud paa Eftermiddagen, naar Byens egne Aviser bringes ind af Døren, er Tilstrømningen stor. Her sidder da Folk af alle Aldre, alle Klasser og alle sociale Stillinger Side om Side, studerer de samme Aviser og blader i de samme Bøger, og ved at kaste et Blik ud over hele denne brogede Forsamling faar man en klar Forstaaelse af, hvad denne Forening er kommen til at betyde i Byens Liv og Udvikling, i hvor overraskende høj Grad der er naaet fremad mod det store Maal, hine mindeværdige Mænd stillede sig, da de for to Menneskealdre siden satte Foreningen i Verden. Eller man skal gaa herop en Aften i Efteraarstiden, naar de lange Rækker af ny Bøger er stillet frem i Reolen og alle literært interesserede samles heroppe for at tilbringe et Par Aftentimer med forfriskende Læsning. Men navnlig skal man se disse Stuer en Søndag Eftermiddag; da kommer alle de, hvem Hverdagens Arbejde ikke levner Tid til Læsning, og det kan mange Gange være vanskeligt at finde en ledig Plads.

Men vil man tilfulde forstaa, hvilken Plads Foreningen indtager i Odense Borgeres og Borgerinders Hjærter, da gaa man hened i Haven en Onsdag Aften i Juni Maaned, naar Regimentsmusikens Toner bruser frem under Dirigentens energiske Taktstok. I to stadige Strømme vandrer den talrige Tilhørerskare Haven rundt, lyttende eller i livlig Samtale, og der udfoldes et Sommerlivsbillede, som næppe nogen anden dansk Købstad har noget Sidestykke til.

Helst skal man dog gaa hened en stille Efteraarsaften, naar al Sommerens Larm er stilnet af, og Haven ligger slumrende tyst. Langsomt og et for et løsner de brogede Blade sig fra Grenene og drysser mod Jorden, i lystige Hvirvler, som vidste de, at om de end selv maa gaa til Grunde, skal

dog nyt Liv spire frem af deres Støv. Mellem de nøgne Grene skinner den gulhvide Façade frem med sine Rækker af lysende Vinduer og fortæller om de mange, der sidder derinde under Lampernes Skin og søger Forstaaelse af Verdens Begivenheder og Kundskaber, der udvider Synskredsen og dygtiggør til Dagens Gerning, og histhenne hæver sig den gamle Kirkes alvorsfulde Gavl, som et uforgængeligt Minde om alle dem, der har fundet deres sidste Hvilested i dens Skød eller ved dens Fod, alle dem, som her levede deres Liv, her tænkte deres Tanker i Sorg og Glæde, i Strid og i Fred, og her drømte deres solgyldne Drømme. Standser man da en Stund paa dette Sted, er det, som byggedes der en Bro mellem de travle deroppe under Lamperne og dem, som længst fandt Hvile histhenne; det er, som forstod man, at skal endogsaa en Gang Bogen og Bladet glide ud af Haanden paa den levende derinde og ogsaa han vandre sine Fædres Vej, saa er derfor hans Dagværk ikke spildt; hver Slægt, hvert Individ bringer sin Sten til Muren, og ingen har arbejdet forgæves.

FORFATTERENS EFTERSKRIFT

For den Skildring, der indeholdes paa foranstaaende Blade, har Forfatteren det fulde Ansvar. Bestyrelsen for Fyens Stifts Læseforening rettede Anmodning til mig om at udarbejde en Fremstilling af Foreningens Udviklingshistorie gennem de to Menneskealdre, den har bestaaet, men gav mig fuldstændig frie Hænder til at forme Stoffet, som jeg selv maatte finde det bedst. Det er nu klart, at et Arbejde, der som dette i saa høj Grad er Mosaik, let kan komme til at lide af Fejl og Skævheder, at en og anden lille Sten kan synes at være for mat eller for blank i Glansen, at der hist og her kan savnes det rette Sammenspil, og at Mønstret et Sted kan være for overlæst, et åndet for spinkelt, og det saa meget snarere, som Kilderne flyder meget sparsomt, ofte synes helt udtørrede, ofte vanskelig lader sig forene i en fælles Strøm. Af dobbelt Art har de Kilder været, jeg har kunnet benytte; den levende, mundtlige Tradition, der er nedarvet gennem Tiderne og finder sit Udtryk i, hvad ældre og mangeaarige Medlemmer ved at berette, og paa den anden Side Foreningens Arkiv, der dog for den ældre Tid er ufuldstændigt bevaret; dertil kan endnu føjes for de Rets-sagers Vedkommende, der er refereret i første Afsnit, de paa-gældende Procesakter i Odense Byfogeds og Landsverrettens Arkiver, der opbevares i Landsarkiverne, henholdsvis i Odense

og København, for de omtalte Ejendommers Historie tillige Odense Panteregistre og Grundtaksprotokoller, ligeledes i Landsarkivet i Odense. At jeg har benyttet, hvad der var at finde i den trykte Litteratur, navnlig vedrørende den lokale Historie, er en Selvfølge.

Angaaende Billederne skal bemærkes, at de for største Delen er Reproduktioner efter Originalfotografier, taget til dette Øjemed, medens Portrætterne er efter ældre Fotografier, som velvilligst er Foreningen udlaant af den paagældende eller hans Slægt eller Venner. Af de andre Billeder skal nævnes, at S. 8 er Udsnit af en ældre Akvarel, som stilledes til Raadighed af Hr. Konsul F. L. Hey, S. 22 efter et Træsnit i Rosenhoffs Almanak fra 1857, S. 23 efter Gengivelse af en Akvarel i Fyens Stiftsmuseum, S. 36 efter en Tegning i Foreningens Besiddelse, de to Planer og Faksimilet af Kongens Takskrivelse S. 13 efter Originalerne i Foreningens Arkiv.

For kyndig Bistand under Arbejdets Udførelse skylder jeg Hr. Landsarkivar G. L. Wad megen Tak.

W. N.

